

CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİ KAPSAMINDA HÜKÜMETE KARŞI SUÇ (TCK M. 312)

Arş. Gör. Muhammed Hakan ÖZATA* Arş. Gör. Burak TAŞ**

Öz

Demokratik seçimlerle iktidara gelen hükümetin yine demokratik seçimler yoluyla seçmenin iradesi kapsamında görevinden ayrılması, demokratik hukuk devletinin bir gereğidir. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu da bu gerekliliğin bir sonucu olarak hükümete karşı suçu anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlardan biri olarak düzenlemeyi tercih etmiştir. Bu çalışma ile 2017 Anayasa değişikliği kapsamında Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde TCK m. 312’de düzenlenen hükümete karşı suçun arz ettiği değişikliklerin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda öncelikle tahlilci metotla bu suç, unsurları bağlamında inceleme konusu yapılmıştır. Hükümet sistemi değişikliği ile beraber anayasal düzeni ortadan kaldırmaya teşebbüs suçu, Cumhurbaşkanına karşı suikast ve fiili saldırı suçu ile hükümete karşı suç birbirine oldukça benzediği için bu suçlar arası içtima ilişkisinin ortaya konması önem arz etmekte

* Arş. Gör, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye | Ress. Asst., Social Sciences University of Ankara, Faculty of Law, Department of Constitutional Law, Ankara, Turkey.

✉ muhammedhakan.ozata@asbu.edu.tr • ORCID 0000-0002-3096-9037

** Arş. Gör, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye | Ress. Asst., Social Sciences University of Ankara, Faculty of Law, Department of Criminal and Criminal Procedure Law, Ankara, Turkey.

✉ burak.tas@asbu.edu.tr • ORCID 0000-0001-6481-1580

✎ **Atf Şekli** | Cite As: ÖZATA Muhammed Hakan / TAŞ Burak, “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi Kapsamında Hükümete Karşı Suç (TCK m. 312)”, *SÜHFD.*, C. 30, S. 1, 2022, s.441-483.

✎ **İntihal** | Plagiarism: Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. | This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.

✎ Bu eser Creative Commons Atf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır | This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

dir. Son olarak bu suçun bir unsuru olan cebir ve şiddet kavramı ile bu kavramın kapsamı ve manevi cebri de kapsayıp kapsamadığı hususu ortaya konularak sonuca ulaşmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar • Hükümet • Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi • Cumhurbaşkanına Suikast ve Fiili Saldırı • Cebir ve Şiddet

CRIME AGAINST THE GOVERNMENT WITHIN THE SCOPE OF PRESIDENTIAL GOVERNMENT SYSTEM (ARTICLE 312 OF TPC)

Abstract

It's an exigence of the pinciple rule of law that the government coming in power with democratic elections leaves the office with democratic elections as the way it came in power. Turkish Penal Code, a legal watchtower for that principle via its provisions prefers to regulate offences against the government as a crime threatening the constitutional system and its mechanism. It was aimed to scrutinize with this study what 2017 Constitutional amendment having changed Turkiye's governmental system brings generally to the constitutional system and how it impacts the legal regime of offences against the government regulated in Turkish Penal Code Article 312. To this end, at first we examined elements of the offences through analyzing method in Turkish Criminal Law. Then since the offence assassination of and physical attack towards the President of the Republic of Turkiye, the criminal attempt to abolish the constitutional system and offences against government have started to hold similar legal features with 2017 Constitutional amendments, we continued our study with examining the aggregation relationship among these offences. In the final part of the study, we examined the term duress and violence as an element of that offence and its scope and tried determining whether its legal scope includes moral duress as well.

Key Words

Offences against the Constitutional Order and its Functioning • Government • Presidential Government System • Assassination of and Physical Attack towards the President • Duress and Violence

GİRİŞ

Cumhurbaşkanının yürütme yetkisi ve görevinin kapsamı 2017 yılında yapılan anayasa değişiklikleri ile genişlemiştir. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminden önce uygulanan parlamenter hükümet sisteminde Bakanlar Kuruluna ait olan yetkiler, Bakanlar Kurulu müessesesinin Anayasadan ilga edilmesi sonucunda Cumhurbaşkanına tevdi edilmiştir. Cumhurbaşkanı yeni sistemle birlikte yürütme yetkisini tek başına kullanmaktadır. Yeni sistem yürütme organına devlet başkanı ve hükümetin yetkilerini tek elde toplayan monist bir mahiyet kazandırmıştır.

Belirtmek gerekir ki yeni hükümet sisteminin en önemli özelliklerinden birisi parlamenter hükümet sisteminin uygulandığı dönemlerde dualist nitelikte olan yürütme organının tek bir kişiden oluşan anayasal bir organ haline gelmesidir. Zira parlamenter hükümet sistemi, meclis hükümeti sistemin uygulandığı Milli Mücadele yılları ve yarı-başkanlık sisteminin uygulandığı 2014-2019 göz önünde tutulmaksızın serpilmeye çalıştığı Kanun-i Esasinin yürürlüğe girdiği 1976 yılından 2019 yılına kadar uygulanmış ve bu dönem zarfı içerisinde erkler arasındaki ilişkiler farklı yönde seyretmiş olsa da yürütme erki devlet başkanı ve bakanlar kurulu olmak üzere iki ayrı müesseseden meydana gelmiştir. Tabii itibariyle anayasalar her iki müessesenin yetki ve sorumlulukları bakımından farklı hükümler öngörmüştür. Söz konusu hükümlerin yanı sıra parlamenter hükümet sisteminin uygulandığı bir asırdan uzun dönem içerisinde ortaya çıkan teamüller ve kanun uygulayıcıların yorumları da göz önünde tutulacak olursa, ikili yapıya “tekci” bir mahiyet kazandıran yeni hükümet sistemiyle pek çok noktada köklü değişikliklerin gerçekleştiği aşikardır. Bu nedenle Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi kapsamında “hükümete karşı suç” meselesinde ortaya çıkan hukuki başka- laşım ele alınmadan önce “hükümet” kavramı, yapı bakımından hükümet dizgeleri çerçevesinde “dualist” ve “monist” yapıda yürütme organı ve 2017 değişiklikleriyle ortaya çıkan yeni hükümet sisteminin genel özellikleri incelenmelidir.

Hükümete karşı suçun incelendiği bu çalışmada öncelikle hükümet kavramı ve Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi ile ilgili genel bilgiler verilmiş ardından hükümete karşı suç ile ilgili 765 sayılı TCK ile 5237 sayılı TCK üzerinden genel bir inceleme gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın

devamında korunan hukuki değer hususu açıklığa kavuşturulmuştur. Ardından suç genel teorisi bağlamında hükümete karşı suç, unsurları özelinde incelenmiştir. Suç unsurları itibariyle incelenirken finalist hareket teorisi esas alınmıştır. Temel olarak tipiklik ve hukuka aykırılık unsuru bağlamında inceleme gerçekleştirilmiştir. Tipikliğin maddi unsuru sırasıyla fail, mağdur, maddi konu, fiil (*hareket*) ve netice olmak üzere; tipikliğin manevi unsuru ise doğrudan kast ve olası kast bağlamında incelenmiştir. Korunan hukuki değer ise klasik teoride olduğu üzere bir unsur olarak değerlendirilmemiştir. Suçun unsurları dışında kalan hususlardan biri olarak hükümete karşı suçta kusurluluk hususuna değinildikten sonra suçun özel görünüş biçimleri başlığında teşebbüs iştirak ve içtima hususunun hükümete karşı suç bakımından gösterdiği özellikler irdelenmiştir. Çalışmanın sonunda suçun yaptırımı, zamanaşımı ve muhakemesi hususuna değinilerek sonuca varılmıştır.

Çalışma genel olarak tahlilci yöntem ile inşa edilmiştir. Hükümete karşı suç inceleme konusu yapılırken ilgili Yargıtay kararları bağlamında uygulamasına ve Türk doktrinindeki tartışmalara yer verilmiştir. Ardından tartışmalı hususlarla ilgili kanaatimiz, olması gereken hukuk bağlamında ortaya konmuştur. Bu kapsamda Türk doktrinindeki kaynaklardan azami ölçüde yararlanmaya çalışılmıştır.

I. HÜKÜMET KAVRAMI VE CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİ

A. Hükümet Kavramı

Türk Hukuk Lügatındaki ilk anlamı itibariyle “icra¹ kuvvetinin, devlet işlerinin yüksek idaresini ittihaz eden ve bir memleket siyasetinin umumi istikametini tayin eden en yüksek vazifeyi ifa eylemesi”² olarak

¹ İcra kelimesinin modern karşılığı olan “yürütme” kavramı Türk Hukukuna 20. Yüzyılda girmiş bir kavramdır. Türk Hukuk terminolojisinde 1960’lı yıllardan günümüze sirayet eden 1945 yılındaki Teşkilat-ı Esasiye Kanununda yapılan değişikliklerle anayasada yer alan terimler sadeleştirilmeye çalışılmıştır. Sadeleştirme sonrasında 1924 tarihli Teşkilat-ı Esasiye’de “bir mahkeme ilamının ya da idari bir kararın yerine getirilmesi” anlamına gelen “icra” kavramının yerini “yürütme” kavramı almıştır. Anayasa değişikliği teklifinin gerekçesinde “icra” kavramının cerayandan akıtma anlamına geldiği belirtilmiştir. GENEL KURUL TUTANAĞI, TBMM 7. Dönem, Cilt 15, Birleşim 22, Tarih: 10.01. 1945, s. 56-59.

² TÜRK HUKUK LUGATI, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1991 s. 135.

tanımlanan hükümet kavramı, Arapça bir kelime olup, Arapça'da "karar vermek", "hüküm vermek" ve "adaletle hükmetmek" anlamlarını taşır³. Sözlükteki anlamı ve Arapçadaki karşılığı göz önünde tutulduğunda hükümet kavramı öncelikle devlet faaliyetlerinin yüksek idaresine ilişkin meselelerde karar veren ve ülke siyasetine yön veren bir karar organına işaret eder. Hükümetin esas görevi olarak kabul edilen devlet faaliyetlerinin yüksek idaresi genel olarak hükümetin kamu düzeni, kamu güvenliği ve genel sağlığa ilişkin kararlar vermesi anlamına gelirken,⁴ ülke siyasetine yön vermesi hukuk, ekonomi, eğitim, güvenlik ve dış ilişkiler gibi toplumsal hayatın genelini etkileyen kamusal alanlardaki devlet faaliyetlerine yön tayin etmesi anlamına gelmektedir⁵. Anayasa hukukunda ise hükümet kavramı sözlükteki salt yürütme organıyla yapılan tanımının aksine geniş ve dar anlamda olmak üzere iki farklı şekilde kullanılmaktadır.⁶

Anayasa Hukukunda birinci kullanım şekli itibariyle hükümet kavramı, halk tarafından seçilmiş ve ülke siyasetine yön vermekte olan etkin siyasal makamları ifade eder. Teziç söz konusu etkin siyasal makamları geniş anlamda hükümet olarak addeder⁷. Bunlar deneysel demokrasinin bir şartı olarak halk tarafından seçimle iş başına getirilmesi gereken yasama ve yürütme organlarıdır.⁸

Organik tasnif bakımından geniş anlamda hükümet kavramı, yasama ve yürütme organlarının monist (tekil) olduğu anayasal düzenlerde bir parlamento ve başkandan oluşan bir denkleme somutlaşır.⁹ Yasa-

³ AYDIN Mehmet Akif, "HÜKÜMET", TDV İslam Ansiklopedisi, [https://islamansiklopedisi.org.tr/hukümet#1\(02.12.2021\)](https://islamansiklopedisi.org.tr/hukümet#1(02.12.2021)), (Erişim Tarihi: 2/ 12/2021 saat: 14:53).

⁴ KARŞI OYLAR YCGK, 18.2.1980, E. 1979/7- 509, K. 1980/64, YKD. C. VI, S. 6, Haziran 1980, s. 847.

⁵ CHERRY Kevin M., Plato, Aristotle, and the Purpose of Politics, Cambridge University Press, London, 2012, s. 1. Antik Yunan'da şehir devleti olarak tanımlanan "police"lerde şehre ilişkin olan bütün meseleler siyaset başlığı altında toplanmaktadır.

⁶ TEZİÇ Erdoğan, Anayasa Hukuku, Beta Yayıncılık, 24. Baskı Ankara, 2020, s.425.

⁷ TEZİÇ, s.425.

⁸ GÖZLER Kemal, Anayasa Hukukunun Genel Teorisi Cilt I, 2.Baskı, Ekin Yayıncılık, Bursa, 2020a, s. 705.

⁹ GÜL Cengiz, Karşılaştırmalı Hükümet Sistemlerinde Yürütme, Yetkin Yayınları, Ankara, 2017, s.48.

manın Amerika Birleşik Devletleri örneğinde olduğu gibi dualist, yürütmenin ise monist¹⁰ olduğu bir kuvvetler ayrılığı denklemi de söz konusu olabilir. İsviçre tipi meclis hükümeti sistemin örnek teşkil ettiği hem yasamanın hem de yürütmenin dualist olduğu anayasal denklemlerdeki geniş anlamda hükümet olgusu ise 1876 tarihli Kanun-i Esasi ve 1961 Anayasası örneklerinde olduğu gibi doğrudan halk tarafından seçilen bir parlamento ve doğrudan halk tarafından seçilmeyen bir senatoya birlikte parlamentoya karşı siyasi sorumluluğu bulunan bir bakanlar kurulu ve devletin başı olduğu kabul edilen bir cumhurbaşkanı veya monarkdan meydana gelebilir. Dolayısıyla geniş anlamda hükümet olgusu her iki farklı anayasal denklemde de yasama ve yürütme organları ile somutlaşır. Zira geniş anlamda hükümet kavramını tanımlayan Teziç'e göre de siyasi otorite sahibi olan bütün kurumlar geniş anlamda hükümetin unsurlarıdır.¹¹ Geniş anlamda hükümet kavramı fonksiyonel tasnif bakımından ise, hükümeti oluşturan unsurların açıklamaları ile de tanımlanabilir. Bilindiği üzere yasama organı kanunlar ve parlamento kararlarıyla irade açıklamalarında bulunurken, yürütme organı kararname, yönetmelik gibi düzenleyici işlemler ve karar gibi birel işlemlerle¹² irade açıklamalarında bulunur. Hukuki işlem olarak tanımlanan mezkur irade açıklamaları neticesinde kişilerin hukuki statüsü bakımından değişiklikler ortaya çıkar. Ancak belirtmek gerekir ki siyasi otoritelerin irade açıklamaları yalnızca hukuki sonuç doğuran hukuki işlemlerden ibaret değildir. Nitekim yasama organını temsilen meclis başkanını¹³ basına vereceği bir demeçle ülke siyasetinde yeni bir gündem oluş-

¹⁰ Monist yürütme ve dualist yasama denklemine İsviçre tipi meclis hükümeti sistemi örnek olarak verilebilir. Yürürlükte olan 18 Nisan 1999 tarihli referandumla kabul edilen Federal İsviçre Anayasası m. 174'e göre İsviçre Konfederasyonunun yüksek yönetim ve yürütme organı Federal Konseydir. Yasama organı ise m. 148/2 gereğince Milli Konsey ve Devletler Konseyinden oluşan Federal Meclis'dir. İsviçre Federal Anayasası için bkz. <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1999/404/de>

¹¹ TEZİÇ, s.425.

¹² GÖZLER Kemal, Türk Anayasa Hukuku, 3. Baskı, Ekin Yayıncılık, Bursa, 2020b, s. 910.

¹³ Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Mustafa Şentop İstanbul'da katıldığı bir toplantıda Cumhurbaşkanının uluslararası antlaşmaları TBMM onayı olmaksızın feshetmesinin hukuk tekniği bakımından mümkün olduğunu belirtmiş ve sonrasında 104 emekli amiralin bir internet sitesinde yayımladıkları bildiri ile iktidar ve muhalefet partileri arasında yeni bir tartışma doğmuştur.

turabilir. Yine yürütme organı ise tesis edeceği bir birel işlemle¹⁴ ülke siyasetinde yeni bir gündem maddesi oluşturabileceği gibi 15 Temmuz Darbe Girişiminde olduğu gibi bir basın açıklamasıyla anayasal düzeni hedef alan anti-demokratik girişimleri akamete uğratarak siyaset ve hukuk gündeminde yeni bir tartışma başlatabilir.¹⁵

İkinci kullanım şekli itibariyle hükümet kavramı ise, dar anlamda hükümettir. Dar anlamda hükümet kavramı, Türk Hukuk Lügatındaki anlamıyla paralel bir şekilde yalnızca yürütme organına tekabül edecek şekilde kullanılır. Söz konusu tekabüliyet yürütme organının tamamını kapsayabileceği gibi yalnızca bir kısmını kapsayabilir. Zira geniş anlamda hükümet kavramı yasama ve yürütme organlarının her ikisini de kapsamasının aksine, dar anlamda hükümet kavramı uygulanan hükümet sistemine göre yürütme organının tamamını ya da bir kısmını kapsar. Nitekim dar anlamda hükümet, parlamenter hükümet sisteminde devlet başkanı varestede tutularak bakanlar kurulu, diğer bir adıyla kabine; başkanlık hükümet sisteminde ise yalnızca başkan olarak tezahür eder. Bunun bir sonucu olarak ise parlamenter hükümet sisteminde genel yürütme yetkisi, kanunların uygulanması ve bütçenin hazırlanması gibi yürütme yetkisi ve görevi kapsamındaki yetkiler bakanlar kuruluna

<https://www.trthaber.com/haber/gundem/tbmm-baskani-sentoptan-montro-aciklamasi-568450.html>.<https://www.memurlar.net/haber/964201/erdogan-dan-montro-ve-sarikli-amiral-aciklamasi.html>

¹⁴ Cumhurbaşkanı Resmi Gazete'de yayımladığı 2021/360 sayılı kararla Boğaziçi Üniversitesi rektörü Melih Buluyu görevden almıştır. Görevden alınmasının akabinde ise bazı muhalefet partileri grup başkan vekilleri gündemi değerlendirmiştir. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-57844998>.

<https://www.haberler.com/iyi-parti-grup-baskanvekili-turkkan-gundemi-14270434-haberi/>

¹⁵ 15 Temmuz 2016 tarihinde yaşanan darbe girişimi sonrasında Cumhurbaşkanı Erdoğan halkı sokağa çıkararak darbecilere tepki göstermesi çağrısında bulunmuştur. Halkın sokağa çıkması seçilmiş hükümete darbeciler karşısında psikolojik üstünlük sağlamıştır. Darbenin akamete uğratılması sonrasında ise yürütme organının güçlendirilmesi yönünde bir eğilim ortaya çıkmıştır. Okşar, bu eğilimin neticesinde ortaya çıkan Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin ortaya koyduğu güçlü yürütme anlayışını yürütme organının güçlendirilmiş tekçi yapısı olarak tanımlamaktadır. OKŞAR Mustafa, 2017 Anayasa Değişiklikleri Çerçevesinde Yürütme Erkinin Üstünlüğü, Yetkin Yayınları, Ankara, 2019, s.44; EREN Abdurrahman, Anayasa Hukuku Dersleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020, s.234. <https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/gunun-gazete-mansetleri-16-temmuz2016,mSIJ94UrK0eoJ5yAQvwu5A>.

tevdi edilirken; sembolik sayılabilecek birtakım yetki ve görevler tarafsız devlet başkanına tevdi edilir. Diğer taraftan başkanlık sisteminde ise parlamenter hükümet sisteminde bakanlar kurulu ve devlet başkanına ait olan bütün görev ve yetkiler başkana tevdi edilir. Bu nedenle parlamenter hükümet sisteminde yalnızca bakanlar kurulu; başkanlık hükümet sisteminde de başkan dar anlamda hükümete tekabül eder.

B. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi Öncesi ve Sonrasında Türkiye’de Hükümet Sistemi

Türkiye’de anayasacılık tarihi açısından dönüm noktası olan her bir dönem beraberinde farklı bir hükümet sistemi getirmiştir. Bu anlamda, her bir hükümet sistemiyle birlikte dar anlamda hükümet kavramına tekabül eden anayasal organ değiştiği söylenebilir. Şöyle ki, Türk Hukukunda yasama-yürütme ilişkilerinin ilk defa ortaya çıktığı Meşrutiyet Döneminde¹⁶ yürütme organı padişah ve heyet-i vükeladan meydana gelmektedir. Üyelerinin padişah tarafından belirlenen Heyet-i Vükela başvekilin ismiyle birlikte hükümet olarak addedilmiştir. İki anayasalı dönem olarak kabul edilen Milli Mücadele yıllarında¹⁷ İstanbul’da hukuki varlığını devam ettiren Heyet-i Vükela “İstanbul Hükümeti” olarak isimlendirilirken, Mustafa Kemal Paşa’nın reisliğindeki İcra Vekilleri Heyeti “Ankara Hükümeti” olarak buldukları şehirlerle isimlendirilmiştir. Diğer taraftan Ankara Hükümeti, bu dönemde meclis hükümeti sisteminin uygulandığını tasdik eder şekilde 85 sayılı 1921 tarihli Teşkilat-ı Esasiye Kanunu m. 3’de “Büyük Millet Meclisi Hükümeti” ünvanını

¹⁶ GÖZLER, 2020a, s. 49.

¹⁷ Özbudun 1921 tarihli Teşkilat-ı Esasiye Kanununun Kanun-i Esasiye Kanununu yürürlükten kaldırmadığı, yalnızca onun bazı maddelerini değiştiren ve ilga eden nitelikte olduğunu belirtmektedir. Nitekim Mustafa Kemal Paşa Sadrazam Tevfik Paşa’ya gönderdiği telgrafta Teşkilat-ı Esasiye Kanunuyla çatışmayan Kanun-i Esasi hükümlerinin yürürlükte olduğunu belirtmiştir. ÖZBUDUN Ergün, 1921 Anayasası, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1991, s. 19 ; Belgelerle Mustafa Kemal Atatürk 1916-1922, Yayın No. 62, Ankara: DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ YAYINLARI, Belgelerle Mustafa Kemal Atatürk 1916-1922, Yayın No. 62, Ankara, 2003, s. 230. ; Ortaylı da Özbudun gibi anayasanın ilga edilmediğini, yalnızca fiilen uygulanmadığını belirtmektedir. ORTAYLI Bülent, Türkiye İdare ve Teşkilat Tarihi, Cedit Neşriyat, Ankara, 2007, s.426.

taşıdığı belirtilmiştir.¹⁸ Cumhuriyet dönemine gelindiğinde ise parlamenter hükümet sisteminin uygulandığı yıllarda her ne kadar Anayasalar yürütme yetkisini Bakanlar Kuruluyla birlikte Cumhurbaşkanına tevdi etmişse de Bakanlar Kurulu hem mevzuatta¹⁹ hem de günlük kullanımda hükümet olarak tanımlanmıştır. Bu anlamda, Parlamenter hükümet sisteminin uygulandığı dönemde Cumhurbaşkanının tek başına hukuki işlem tesis etme yetkisi istisnai kılınmış,²⁰ Cumhurbaşkanlığı makamı sembolik bir makam olarak kurgulanırken; yürütmenin diğer kanadını oluşturan bakanlar kurulu ise yürütmeye ilişkin hususlarda tek başına işlem tesis etme yetkisiyle donatılmış, yürütme görevinin yerine getirilmesi ve yetkisinin kullanılmasında “de facto” bir anayasal organ olarak kurgulanmıştır. Dolayısıyla bakanlar kurulunun ön plana çıktığı dönemde dar anlamda hükümet bakanlar kurulu ile somutlaşmıştır. 2017 yılındaki yeni Anayasa değişiklikleriyle ise hükümet kavramı yalnızca Cumhurbaşkanına tekabül eder hale gelmiştir. Zira anayasa değişiklikleri ile birlikte Bakanlar Kurulu müessesesi ilga edilmiş, Cumhurbaşkanı yürütmeye ait yetkileri tek başına kullanmaya başlamıştır. Bu nedenle mevcut hükümleri itibariyle 1982 Anayasasının öngördüğü hukuki rejimde dar anlamda hükümet kavramı Cumhurbaşkanının kendi şahsıyla özdeşleşmiştir. Uygulamada birtakım hukuki işlemlerinin isimlendirilmesinde ve mevzuatta, Cumhurbaşkanının hiyerarşik olarak üstünü oluşturduğu teşkilatın tanımlanmasında “Cumhurbaşkanlığı”

¹⁸ Zira kuvvetler ayrılığı ilkesini benimsememiş olan bu hükümet sisteminde yasama ve yürütme yetkileri halk tarafından seçilen bir mecliste temerküz eder. TURAN Mehmet, “Meclis Hükümeti (Konvansiyon Kuramı)”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 46 (1) 6, 2015, s. 456.

¹⁹ 27/6/1963 tarihli 261 sayılı İhracatı Geliştirmek Amacı ile Vergilerle İlgili Olarak Hükümetçe Alınacak Tedbirlere Dair Kanun ve 1/9/1956 tarihli 6859 sayılı Milletlerarası Finansman Kurumuna Katılmak İçin Hükümete Salahiyat Verilmesine Dair Kanun gibi düzenlemeler mevzuatta Bakanlar Kurulu müessesini hükümet olarak tanımlayan düzenlemelerden yalnızca birkaçıdır.

²⁰ Bu dönemde Anayasada tek başına yapabileceği belirtilen hususlar haricinde, Cumhurbaşkanının yürütme yetkisine ilişkin hususlarda tek başına işlem tesis etme yetkisi bulunmamaktaydı. Anayasada tek başına yapabileceği belirtilmeyen bir hukuki işlem tesis etmesi durumunda ise Anayasanın mülga 105/1 maddesi gereğince başbakan ve ilgili bakanın ya da bakanların karşı imzası gerekmektedir.

adında bir makam öngörülmüşse de Anayasa'da yürütme yetkisi Cumhurbaşkanlığı makamına değil Cumhurbaşkanına tanınmıştır.²¹

C. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemiyle Birlikte Güçlenen Hükümet Müessesesi ve Yetkileri

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile yürütmenin tek başlı hale gelmiş olması sonucunda yürütme daha hızlı ve etkin bir karar mekanizması haline gelmiştir. Yeni monist hükümet yapısının yürütmenin karar verme kabiliyeti üzerinde etkisi olmakla beraber Anayasa'da yeni hükümet sistemi bağlamında Cumhurbaşkanına tanınan yeni yetkiler dar anlamda hükümet olgusunu daha da güçlendirmiştir. Diğer taraftan anayasa değişikliğini hukuk sistemine uyumlu hale getirmeyi amaçlayan mevzuattaki diğer değişiklikler ise anayasada çizilen güçlü hükümet müessesesini uygulamada somutlaştırmıştır.

Cumhurbaşkanına yeni hükümet sistemiyle birlikte Anayasada çeşitli yetkiler tanınmıştır. Bunlardan en önemlisi ve Söyler'in de ifade ettiği üzere yürütme organına kanun hükmünde kararnamelere göre daha etkili hukuki bir güç sağlayan Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarma yetkisidir.²² Bu bağlamda Cumhurbaşkanı Anayasanın 104. maddesinin 17. maddesi gereğince, 1 Sayılı CBK örneğinde olduğu gibi, CBK çıkarma yetkisine dayanarak dar anlamda hükümet müessesesine tekaül eden yürütme organını kapsamlı bir şekilde düzenleyebilmektedir. Cumhurbaşkanı, CBK'lar ile yürütmeye ilişkin konularda genel düzenleme yetkisine sahip olmasının yanı sıra göreve başlamalarına ilişkin usul ve esaslarını düzenleyebileceği üst düzey kamu yöneticilerini²³ de

²¹ Başkanlık sistemine getirilen en büyük eleştirilerden biri yürütmenin bir kişinin şahsında kişiselleşmesidir. Zira parlamenter hükümet sisteminde olduğu gibi üyelerinin kolektif olarak sorumlu tutulduğu bir yürütme organı söz konusu değildir. Ancak Linz bazı parlamenter rejimlerde de siyasi parti liderliliğinin daha hakim bir konuma gelmesiyle başbakanların başkanlık sistemindeki Başkanlara daha çok benzemeye başladığını ifade etmektedir. LINZ Juan J., "Perils of Presidential System", *Journal of Democracy*, Cilt I, Sayı I, 1990, s. 52.

²² SÖYLER Yasin, *Yeni Başkanlık Sisteminde Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018, s.257.

²³ Hemen belirtmek gerekir ki üst düzey kamu yöneticileri halk tarafından seçilmiş hükümetin genel siyasete yön vermesinde ve kamu hizmetlerinin hükümetin tayin ettiği politikalar çerçevesinde gerçekleştirilmesinde hayati bir önem arz ettiği gerçeği göz önünde tutulduğunda, anayasada Cumhurbaşkanına tanınan üst düzey

atayabilmekte, yetki ve usulde paralellik ilkesine uygun bir şekilde görevden alabilmektedir. Önceki sistemde Anayasada varlığı hukuken tanınan ancak yeni sistemde fiilen varlığını devam ettiren bakanlar kurulunu²⁴ oluşturan bakanlıkların kurulması, kaldırılması, teşkilat birimlerinin, görev ve yetkilerinin belirlenmesi ise Cumhurbaşkanına tanınan bir başka yetkidir. Cumhurbaşkanı önceki parlamenter sistemindeki uygulamanın aksine yürütme organına ilişkin tek taraflı olarak tasarruflarda bulunabilmektedir. Zira 2017 öncesinde bakanlıklara ilişkin hukuki rejim doğrudan kanun ya da kanun koyucunun yürütme organına verdiği kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisiyle düzenlenebilmekte ve bakanlar kurulundaki bakanların atanması veya görevden alınması Meclisin güven oyuna sunulmaktaydı. Yasama- yürütme ilişkileri bakımından dar anlamda hükümetin anayasada tanımlanan hukuki gücü bu şekildeyken, yürütmenin kendi içindeki, yani dar anlamda hükümet ile yer ve hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşları arasındaki ilişkiler benzer şekilde güçlü bir hükümet intibası uyandırmaktadır. Nitekim önceki sistemde kanunla veya kanunun yürütmeye verdiği yetkiyle kurulabilen kamu tüzel kişiliği Anayasanın değişik 123. Maddesinin ikinci fıkrasıyla doğrudan Cumhurbaşkanlığı kararnameleriyle kurulabilmektedir. Yürütmeye doğrudan kamu tüzel kişiliği kurma yetkisi tanınmış olması, idareye ilişkin hususlarda yürütmeyi yalnızca yasama karşısında güçlü bir konuma getirmemekte, aynı zamanda idari teşkilatın yer ve hizmet yönünden şekillenmesi bakımından hakim bir konuma getirmektedir.²⁵ Bu kapsamda, Boz'un da belirttiği üzere kamu

---

kamu yöneticilerini atama ve görevden alma yetkisi hükümeti, hükümeti siyaset düzleminde daha etkili bir aktör hale getirmektedir. ÖZTÜRK Namık, "Cumhurbaşkanlığı Sisteminde Üst Düzey Memurların Atanması", Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, C:33, S:4, Y:2019, s. 1279-1297.

²⁴ Yeni sistemde bakanlar kurulu müessesesi Anayasa'dan ilga edilmiş olmakla birlikte uygulamada Cumhurbaşkanlığı Kabinesi adında Cumhurbaşkanının başkanlığında Cumhurbaşkanı yardımcısı ve bakanların toplandığı yeni bir yürütme organizasyonu ortaya çıkmıştır. Aynı bir kamu tüzel kişiliğine sahip olmayan Cumhurbaşkanlığı Kabinesi, herhangi bir hukuki işlem tesis etme yetkisine sahip değildir. Cumhurbaşkanına danışmanlık etme işlevi üstlendiği gibi bir intiba oluştursa da mevzuatta kuruluşuna, görev ve yetkilerine ilişkin herhangi bir hüküm söz konusu değildir.

²⁵ Atar, Cumhurbaşkanına kamu tüzel kişiliği kurma yetkisinin tanınmış olmasını, benimsemiş olduğu yürütmenin mahfuz düzenleme yetkisine sahip olduğu görü-

tüzel kişiliği doğrudan Anayasa tarafından belirlenmemiş bir idari birim Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kurulabilmektedir.²⁶ Yeni sisteme ilişkin değinilmesi gereken bir diğer husus Milli Güvenlik Kurulu ve Devlet Denetleme Kuruluna ilişkin Anayasa'da Cumhurbaşkanına tanınan düzenleme yetkisidir. Devlet Denetleme Kurulu yeni sistemde olduğu gibi eski sistemde de Cumhurbaşkanlığına hiyerarşik olarak bağlıydı. Milli Güvenlik Kurulu ise eski-yeni sistem mukayesi bakımından DDK ile benzer şekilde Cumhurbaşkanın başkanlığında toplanmaktaydı. Dolayısıyla her iki dönemde de mezkur kurullar yürütmenin başı ile yakından bir ilişki içerisindeydi. Ancak kurullara ilişkin hususlar anayasa değişikliği öncesinde ilgili hükümler gereğince kanunla düzenlenebilmekteydi. Her iki sistemde kurulların yürütme ile olan ilişkisinin aynı şekilde olması ancak hukuki rejimlerinin belirlenmesi bakımından yürütme organına tanınan yetkideki farklılaşma göz önünde tutulduğunda, yeni sistemde dar anlamda hükümetin yasama-yürütme ilişkileri bağlamında daha çok ön planda olduğu aşıkardır.

Cumhurbaşkanının doğrudan halk taraftan seçilmesi yeni sistemde dar anlamda hükümet ve bürokrasi arasındaki ilişkileri farklı bir noktaya taşımaktadır. Nitekim önceki sistemde yürütme organı dualist yapıda olmakla beraber Cumhurbaşkanı doğrudan halk tarafından seçilememekte, ilk önce siyasi parti grupları tarafından aday gösterildikten

---

şünü temellendirmek için kullanmaktadır. Yukarıda da belirtildiği üzere yeni sistemde kamu tüzel kişiliği kanunlar ve Cumhurbaşkanlığı kararnameleriyle kurulabilmektedir. Anayasa Cumhurbaşkanına bakanlıklar, üst düzey yöneticiler, Devlet Denetleme Kurulu ve Milli Güvenlik Kuruluna ilişkin hususlarda düzenleme yetkisi tanımlanmıştır. Söz konusu düzenleme yetkisini tanıyan maddeler, kamu tüzel kişiliğinin kurulmasına ilişkin hukuki rejimi belirleyen 123. Maddenin ikinci fıkrasının aksine, yalnızca Cumhurbaşkanına düzenleme yetkisini hüküm altına almakta ve kanun koyucunun bu alanlarda düzenleme yapacağını açık bir şekilde ortaya koymamaktadır. Atar da, anayasadaki bu ikileme binaen, Cumhurbaşkanına bakanlıklar, üst düzey yöneticiler, Devlet Denetleme Kurulu ve Milli Güvenlik Kuruluna ilişkin hususlarda mahfuz düzenleme yetkisi tanınmamış olsaydı, bu hükümlerin de mezkur hususlarda 123.maddenin ikinci fıkrası gibi Cumhurbaşkanının düzenleme yetkisiyle birlikte kanun koyucunun yetkisini de tanımlaması gerekeceğini belirtmektedir. ATAR Yavuz, Türk Anayasa Hukuku, 14. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2021, Ankara, s.197.

²⁶ BOZ Selman Sacit, "Belediye, Köy ve Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Kurulmasını Düzenleyen Hükümler Anayasanın 123/3 Maddesine Aykırı mıdır?", www.idare.gen.tr/boz-ay-m-123-3.htm, (Erişim Tarihi: 19/10/2021 s: 05:45)

sonra Meclis tarafından seçilmekteydi. Yürütmenin diğer kanadını oluşturan Bakanlar Kurulunun başbakan dışındaki üyeleri ise genel seçimlerde Meclis üyesi olarak seçilmiş olmaları anayasal bir zorunluluk değildi.²⁷ Bu nedenle uygulamada bürokrasiye yakın kişilerin bakan olarak atanmaları rastlanan bir uygulamaydı. Parlamentar hükümet sisteminde yürütmenin yasamanın güven oyununa dayanmasının bir sonucu olarak zayıf koalisyon hükümetlerine yol açması da demokratik meşruiyet bakımından zaten sorunlu olan bir yürütme organını istikrarsız olma tehlikesinin yanı sıra bürokratik vesayet tehlikesi ile karşı karşıya getirmektedir. Yeni sistemin yürütmenin doğrudan halk tarafından seçilmesini öngörmesi ise yürütmenin hem demokratik meşruiyet açısından hem de sürdürülebilir demokratik yönetim açısından daha güçlü bir konuma getirmiştir²⁸. Ancak bu noktada yürütmenin halk tarafından seçilmesinin yanında yetkilerinin de yürütme organına sağladığı avantajların azımsanamayacak derecede önemli olduğunu belirtelim. Nitekim Anayasanın 104/9 maddesinin Cumhurbaşkanına bürokraside önemli bir yere sahip olan üst düzey kamu yöneticilerini atama yetkisi vermesi bürokrasinin halk iradesine olan bağlılığını güçlendirmiştir²⁹. Bürokratik vesayetın bir başka yansıması olan askeri vesayetın 1982 Anayasasında izlerini taşıyan Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin teşkilatı ve görevlerini düzenleme yetkisini doğrudan halk tarafından seçilmiş Cumhurbaşkanına tanıyan m. 118/5 ise yeni sistemle demokrasinin daha da güçlendiği izlenimini uyandırmaktadır.

²⁷ Liphart, parlamenter hükümet sistemde başbakanın, Meclis üyeleri arasından Cumhurbaşkanınca atanarak göreve gelmesinin, parlamenter hükümet sistemi "sin qua non", yani sistemin tanımlanması bakımından münhasır bir gereklilik olmadığı kanaatindedir. Ancak ampirik anlamda demokrasi, etkin siyasal makamların doğrudan halk tarafından seçilmesini gerektirmektedir. Genel seçim sonrasında, Meclis üyeleri dışında bir kişinin hükümeti kurmakla görevlendirilmesi seçimleri anlamsız kılacaktır. LIJPHART Arend, "Presidentialism and Majoritarian Democracy: Theoretical Observations.", *The Failure of Presidential Democracy, Comparative Perspective*, Vol.1., Juan J. Linz-Arturo Valenzuela ed., The John Hopkins University Press, Baltimore and London, 1994, s.100.

²⁸ KILIÇ Abbas, "Siyasi Sorumluluk Kurumunun Hükümet Sistemleri Açısından Değerlendirilmesi", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, C: 0, S:1, Y: 2017, s. 284.

²⁹ KIRIŞIK Fatih /ÖZTÜRK Kübra, "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemiyle Kamu Yönetiminin Geliştirilmesi", *Adalet Dergisi* 0 / 65 (Aralık 2020): s. 194.

II. HÜKÜMETE KARŞI SUÇ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

Hükümete karşı suç, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) "Millete ve Devlete Karşı Suçlar"³⁰ kısmının beşinci bölümü olan "Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar" bölümünde düzenlenmiştir. Bu suç, TCK m. 312'de "*Cebir ve şiddet kullanarak Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetini ortadan kaldırmaya veya görevlerini yapmasını kısmen veya tamamen engellemeye teşebbüs eden kimseye ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verilir.*" şeklinde düzenleme altına alınmıştır.

Hükümete karşı suçu düzenleyen 5237 sayılı TCK m. 312 hükmü, 765 sayılı mülga TCK m. 147'de yer alan suç tipinin karşılığını oluşturmaktadır. TCK m. 312, eski düzenlemenin sadeleştirilmiş bir biçimi olup unsurlar yönünden bir farklılık söz konusu değildir.³¹ Yeni düzenlemede hükümete karşı suç, 765 sayılı TCK m. 147'den farklı olarak teşebbüs halinde kalan fiillerin tamamlanmış suç gibi cezalandırılacak olması ile teşebbüs suçu haline getirilmiştir.³² Ancak bu suç tamamlanmış suç gibi cezalandırılan bir suç olarak değil yalnızca kalkışma suçu olarak değerlendirilebilir.³³ Bunun gerekçesi olarak da bu tarz kalkışma suçlarının, ceza sorumluluğunu genişletmek bağlamında, kanunda öngörülen bir suçun tezahür biçimi olan suça teşebbüs olarak değerlendirilemeyeceği; yani elverişli hareketlerle icrasına başlanıp da bir engel nedeniyle ta-

³⁰ Millete ve Devlete Karşı Suçlar sadece Türk Hukukunda değil diğer hukuk düzenlerinde de düzenlenmektedir. Amerika Birleşik Devletleri Hukukunda da "Offences Against the State" başlığı altında düzenlemeler bulunmaktadır. Burada devletin de menfaatlerinin ceza hukuku aracılığıyla korunması amaçlanmaktadır. Bkz. PACKER, Harbert, "Offences Against the State", The Annals of the American Academy of Political and Social Science, C:339, S:1, Y:1962, s. 78 vd.

³¹ PARLAR ALI/HATİPOĞLU Muzaffer, Türk Ceza Kanunu Yorumu 4. Cilt, Seçkin Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 2010, s. 4590.

³² PARLAR/HATİPOĞLU, s. 4590; Nitekim bu husus TCK m. 312'nin gerekçesinde "*Madde metninde, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin egemenlik unsurunun oluştuğu üç güçten yönetim gücünü temsil eden Hükûmetin ortadan kaldırılmasına veya böyle olmakla birlikte görevini yapmasını kısmen veya tamamen engellemeye teşebbüs edilmesi ayrı bir suç olarak tanımlanmıştır. Bu suç tanımında da Anayasa düzeninin temel organlarından biri olan Hükûmetin ortadan kaldırılmasına veya görevlerinin engellenmesine yönelik teşebbüse ait icra hareketlerini tam suç gibi cezalandırılmaktadır.*" şeklinde ifade edilmiştir. ÖZGENÇ İzzet, Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi, 2.Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2005, s.1102; ÖZGENÇ İzzet, Suç Örgütleri, Seçkin Yayınları, 13. Baskı, Ankara, 2020, s. 349.

³³ HAFIZOĞULLARI/ÖZEN, s. 387.

mamlanamayan bir suç niteliğinde olmadığı gösterilmektedir.³⁴ Bu kapsamda bu suç anayasal suçlarda olduğu gibi kendine özgü yapısı olan bir suçtur.³⁵

765 sayılı TCK döneminde devlet kuvvetleri aleyhine cürümlerden biri olan bu suç m. 147’de “*Türkiye Cumhuriyeti İcra Vekilleri Heyetini cebren iskat veya vazife görmekten cebren menedenlerle bunları teşvik eyleyenlere ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis cezası hükmolunur.*” şeklinde düzenlenmekteydi. Ancak bu düzenleme 765 sayılı TCK m. 146 ile çelişkili bir sonucun doğmasına sebep olmaktadır.³⁶ Bu maddede Meclis’i devirmeye veya görevini yapamaz hale getirmeye teşebbüs, ağırlaştırılmış müebbet hapsi gerektiren bir suç olarak düzenlenmişken; 765 sayılı TCK m. 147 bağlamında fiilin tamamlanması yani hükümetin düşürülmesi veya görevini yapmasının engellenmesi durumunda da aynı cezaya hükümlenüyordu.³⁷ 5237 sayılı TCK ile hükümete karşı suçun oluşması bakımından teşebbüs aşamasında kalan tipik fiil, tamamlanmış suç gibi değerlendirilmiştir. Bu kapsamda hükümete karşı suç, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlarla uyumlu hale getirilmiştir.³⁸

III. KORUNAN HUKUKİ DEĞER

Türkiye Cumhuriyeti’nin egemenlik unsurunu oluşturan erklerden birisi yürütmedir. TCK m. 312 ile yürütme erkinin yürütme gücünü temsil eden hükümetin anayasaya uygun bir şekilde görevini yerine getirebilmesi korunmaya çalışılmaktadır.³⁹ Anayasaya göre ise hükümet

³⁴ HAFIZOĞULLARI/ÖZEN, s. 368.

³⁵ HAFIZOĞULLARI/ÖZEN, s. 368.

³⁶ 765 sayılı TCK m. 146’da düzenlenen anayasaya karşı işlenen cürüm ile ilgili bkz. EREM, Faruk, Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku Cilt III, 3. Baskı, Seçkin Kitabevi, Ankara, 1985, s. 80-92.

³⁷ YAZICIOĞLU İsmail, “Hükümete Karşı Suç”, Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi, C:1, S:1, Y:2016, s. 139-140; Söz konusu husus ile ilgili bkz. EREM Faruk/TOROSLU Nevzat, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, Savaş Yayınları, Ankara, 1987, s. 74-83.

³⁸ YAZICIOĞLU, s. 140.

³⁹ TOPÇU N. Kemal, Devletin Güvenliğine Karşı Suçlar, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016, s. 58; PARLAR/HATİPOĞLU, s. 4590; GÖREN Sami, Açıklamalı-İçtihatlı 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2012, s.1539; HAFIZOĞULLARI Zeki/ÖZEN Muharrem, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler – Millete ve Devlete Karşı Suçlar, US-A Yayıncılık, Ankara, 2016, s. 387; ARSLAN Çetin/AZİZAĞAOĞLU Bahattin, Yeni Türk Ceza Kanunu Şerhi, Asil Yayınevi, Ankara, 2004, s.1252; Yargıtay bu suçla korunan hukuki değer anayasayı ihlal suçuyla

gücünü Cumhurbaşkanı oluşturmaktadır. Nitekim Anayasa m. 8'e göre "Yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı tarafından, Anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir." Anayasanın tanıdığı yürütme görevini kullanan Cumhurbaşkanının bu görevini yerine getirmesini engelleyecek nitelikteki fiillerin bir hukuk düzeninde cezasız bırakılması düşünülemez.

1982 Anayasası parlamenter sistemden Cumhurbaşkanlığı hükümet modelini benimsemekle⁴⁰ iki başlı olan hükümeti monist bir yapıya kavuşturmuştur.⁴¹ Ancak bu değişiklik, bu suçla korunanın hükümet gücünü temsil eden şahıslar yahut siyasi partiler olduğu anlamına gelmemektedir.⁴² Hükümetin görevlerini yerine getirmesine yönelik toplumun menfaati korunmaktadır. Bu suçla korunan hukuki değer diğer bir boyutunu ise seçmenin iradesi oluşturmaktadır.⁴³ Hükümete karşı suç fiillerinin cezalandırılmasıyla aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti seçmeninin iradesi koruma altına alınmaktadır.

---

aynı olduğu kanaatindedir. Kanımızca da her iki suç birbirine oldukça benzemektedir. Bkz. Y16.CD, 2015/4672 E., 2016/2330 K., 21.4.2016T.

⁴⁰ 5237 s. TCK'da ilk bakışta Cumhurbaşkanının görevini yerine getirmesini doğrudan koruyan bir hüküm söz konusu değildi. Ancak 6771 s. Kanun ile 2017 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile Cumhurbaşkanı hükümet olarak değerlendirileceği için hükümet fonksiyonlarını koruyan TCK m. 312'nin, bu aşamadan itibaren artık Cumhurbaşkanının fonksiyonlarını koruyacağı sonucuna ulaşılabilir. ZENGİN Ebuzer, Cumhurbaşkanına Suikast ve Fiili Saldırı Suçu, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019, s. 93.

⁴¹ Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde Bakanlar Kurulu bulunmamakla birlikte kabine toplantıları yürütme gündemini belirlemede önemli bir rol oynamaktadır. Ancak kabinedeki bakanlıklar ve bakanların şahısları, yürütme erki içinde değerlendirilemezler bu kapsamda bakanların bu suçta korunan hukuki değer kapsamında değerlendirilmeyeceğini belirtmemiz gerekir. Parlamenter sistemde dahi bakanlar yürütme erkinde yer alsalar dahi bu suçta korunan hukuki değer kapsamında değerlendirilmemekteydi. Bkz. GERÇEKER Hasan, Yorumlu-Uygulamalı Türk Ceza Kanunu 2. Cilt, Ütopya Grafik Yayınevi, Ankara, 2011, s. 3098

⁴² GÖKMEN Derya, Uygulamada Terörle Mücadele Kanunu ve Devlet Sırlarına Karşı Suçlar, Adalet Yayınevi, 3. Baskı, Ankara, 2017, s. 83.

⁴³ GÖKMEN, s. 83.

IV. HÜKÜMETE KARŞI SUÇUN UNSURLARI

A. Tipikliğin Maddi Unsuru

1. Fail

Hükümete karşı suçun işlenmesinde fail bakımından herhangi bir ayırıcı özellik aranmadığından herkes bu suçun faili olabilir.⁴⁴ Failin resmi yahut siyasi sıfatı ile vatandaş veya yabancı olması önem arz etmemektedir.⁴⁵ Bu kapsamda hükümete karşı suç bir özgü suç olarak değerlendirilemeyecektir. Bu suçun faili sadece gerçek kişiler olabilir; nitekim tüzel kişiler suç faili olarak değerlendirilemezler.⁴⁶

2. Mağdur

Bir suçta mağdur, işlenen suçla haksızlığa uğrayan kişilerdir.⁴⁷ Her suçta mutlaka mağdur bulunmakla beraber⁴⁸ yalnızca gerçek kişiler mağdur olabilir; tüzel kişiler yalnızca suçtan zarar gören olarak itibar görürler.⁴⁹ Devletin mağdur olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği doktrinde tartışmalı hususlardan biridir. Öncelikle belirtmek gerekir ki her suçun mağdurunun öncelikle devlet olduğu anlayışının günümüzde geçerliliği bulunmamaktadır.⁵⁰ Devlet her şeyden önce bir tüzel kişi olduğu için tüzel kişilerin mağdur olarak değerlendirilemeyip

⁴⁴ GÖKMEN, s. 83; MALKOÇ İsmail, Açıklamalı Türk Ceza Kanunu 4. Cilt, Yazarın Kendi Yayını, Ankara, 2013, s. 4810.

⁴⁵ HAFIZOĞULLARI/ÖZEN, s. 386; PARLAR/HATİPOĞLU, s. 4591.

⁴⁶ TOROSLU Nevzat/TOROSLU Haluk, Ceza Hukuku Genel Kısım, 25. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2019, s. 107.

⁴⁷ KOCA Mahmut/ÜZÜLMEZ İlhan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 14. Baskı, Adalet Yayınları, 2021, s. 141.

⁴⁸ KATOĞLU Tuğrul, "Ceza Hukukunda Suçun Mağduru Kavramının Sınırları", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:61, S:2, Y:2012, s. 682.

⁴⁹ ALDEMİR Hüsnü, Ceza Hukuku Genel Hükümler Rehberi, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019, s. 181; BİRTEK Fatih, Ceza Hukuku Genel Hükümler Temel Bilgiler, 6. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018, s. 203; ARTUÇ Mustafa, Pratik Türk Ceza Kanunu, Adalet Yayınevi, 5. Baskı, Ankara, 2019, s. 228; AKBULUT Berrin, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 3. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016, s. 339; Yargıtay kararı ile aynı yönde ve tüzel kişilerin mağdur olarak değerlendirilemeyeceği görüşüne aksi yönde bkz. KATOĞLU, s. 672.

⁵⁰ DEĞİRMENCİ, s. 34.

suçtan zarar gören olarak değerlendirileceği görüşü⁵¹ devlet bakımından da geçerli olmalıdır.⁵²

Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde hükümetin monist yapıda olması, yani sadece Cumhurbaşkanından oluşması gerçekliği karşısında bu suçta mağdurun belirlenmesi önem arz edecektir. Hükümete karşı suçta mağdur Devlet olarak değerlendirilemeyecek olup toplumun bütünü mağdur olarak kabul edilmelidir. Dar anlamda mağdur ise Cumhurbaşkanı ve Cumhurbaşkanı yardımcısı olarak karşımıza çıkabilir. Nitekim Anayasa m. 106/3 uyarınca “*Cumhurbaşkanının hastalık ve yurt dışına çıkma gibi sebeplerle geçici olarak görevinden ayrılması hallerinde, Cumhurbaşkanı yardımcısı Cumhurbaşkanına vekâlet eder ve Cumhurbaşkanına ait yetkileri kullanır.*” Sınırlı bir durumda bu yetkilerin kullanımı söz konusu olduğu için Cumhurbaşkanı yardımcısının görevini yapmasını engellemeye yönelik fiiller TCK m. 310 kapsamında değerlendirilemese bile TCK m. 312 kapsamında değerlendirilebilir.⁵³ Nitekim Cumhurbaşkanı yardımcısı, ifa ettiği temsil görevi kapsamında cumhurbaşkanı sıfatına sahip olmamasına rağmen gördüğü fonksiyon gereği temsilci sıfatına, emir ve idare yetkisine sahiptir ve bu kapsamda TCK m. 312 gündeme gelebilecektir.⁵⁴ Suç ile Cumhurbaşkanın, Cumhurbaşkanlığı makamını işgal etmesinden dolayı korunması karşısında Cumhurbaşkanlığı makamının geçici olarak boşalması ile bu makamın yetkilerini geçici olarak kullanan Cumhurbaşkanı yardımcısının da korunması gerektiği sonucuna ulaşılabilir.⁵⁵

Ancak bu suçta doğrudan Cumhurbaşkanının şahsı değil hükümet hedef alınmaktadır. Nitekim hükümetin sadece belirli bir kişiye ait olduğu ve mağdurun da bu kişi olarak görülmesi, bu suçla korunan hu-

⁵¹ Tüzel kişilerinde mağdur olarak kabul edilebileceği görüşü için bkz. DEĞİRMEN-
Cİ, s. 39; KATOĞLU, s. 672.

⁵² Doktrinde devletin de gerçek anlamda mağduru olduğu suçların bulunduğu savunan görüşler bulunmaktadır. Devlete ait belli varlığın, değerın yahut menfaatin ihlal edilmesi halinde bir suçta mağdur devlet olarak kabul edilir. (KATOĞLU s. 676). Kamu idaresinin güvenilirliği ve işleyişine karşı işlenen suçlarda, devletin güvenliğine karşı suçlarda, adliye karşı suçlarda devletin mağdur olarak değerlendirilmesi örnek olarak gösterilebilir.

⁵³ ZENGİN, s. 77-78.

⁵⁴ ZENGİN, s. 77-78.

⁵⁵ ZENGİN, s. 78.

kuki değerle de bağdaşmamaktadır.⁵⁶ Bu nedenle bu suçta mağdur, Cumhurbaşkanının Anayasaya uygun olarak görevini yerine getirmesinin engellenmesi noktasında menfaatleri ihlal edilen Türkiye Cumhuriyeti toplumundaki herkes olarak değerlendirilmelidir.⁵⁷

3. Maddi Konu

Hükümete karşı suçun maddi konusu, ilgili hükmün gerekçesinden de anlaşılacağı üzere Türkiye Cumhuriyeti'nin yönetme erkini temsil eden "hükümet" olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵⁸ Çalışmanın başında hükümet kavramını ve Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemini detaylıca incelediğimiz için burada bu hususlara ayrıca değinmeyi tercih ettik.

4. Fiil (Hareket)

Cebir ve şiddet⁵⁹ kullanarak hükümeti ortadan kaldırmaya ya da görevini kısmen veya tamamen yapmasını engellemeye teşebbüs etmek bu suçun fiil unsurunu oluşturmaktadır.⁶⁰ Kanun koyucu bu düzenleme ile bir sonucun doğmasını aramamaktadır. Hatta sonucun doğmasının öncesinde icranın tamamlanmasını da aramamıştır. Bu suçta elverişli ve doğrudan doğruya icraya başlamak suçun oluşumu ve cezalandırılması için yeterli sayılmıştır.⁶¹ Bu kapsamda bu suç neticesiz, icrai ve ani hareketli bir suçtur.⁶²

Hükümete karşı suçta icra hareketlerinin TCK m. 312'deki sonuçları doğurmaya elverişli olması gerekmektedir. Maddede öngörülen tehlikeli sonuçları doğurmaya elverişli olmayan hareketler hükümete karşı suç kapsamında değerlendirilemeyecektir.⁶³ Elverişlilik ise somut olay kapsamında kullanılan vasıtalara, suçun işlendiği yer ve zamana ve

⁵⁶ YAZICIOĞLU, s. 147.

⁵⁷ Aynı yönde bkz. YAZICIOĞLU, s. 147.

⁵⁸ TOPÇU, s. 57.

⁵⁹ Maddenin ilk halinde, "cebir veya tehdit" ifadesine yer verilmişken, Genel Kurul görüşmeleri sırasında verilen önerge ile tehdit kavramının maddeden çıkarılması talep edilmiş ve bu önerge kabul edilerek "cebir ve şiddet" ifadesi hükümete karşı suçta ve anayasayı ihlal (TCK m. 309) ile yasama organına karşı suçta (TCK m. 311) bu şekilde kanunlaşmıştır. ÖZGENÇ, s. 1102.

⁶⁰ MALKOÇ, s. 4810.

⁶¹ ŞEN ERSAN/ERYILDIZ SEFA, Suç Örgütü, Seçkin Yayınları, 4. Baskı, Ankara, 2021, s. 622; MALKOÇ, s. 4810.

⁶² HAFIZOĞULLARI/ÖZEN, s. 388.

⁶³ MALKOÇ, s. 4810.

neticeye bakılarak belirlenecektir.⁶⁴ Bu suç neticesiz bir suç olduğu için elverişlilik değerlendirmesinde gerçekleştirilen icra hareketi teşebbüs aşamasında kalsa dahi icranın tamamlanmasına olanak verip vermediği hususu araştırılmalıdır. Elverişliliği somutlaştırmak gerekirse hükümeti ortadan kaldırma veya görevini yapmasını engellemeye yönelik hareketlerin doğrudan ihlali sağlamaya yönelik olması gerekmektedir.⁶⁵ Hareketin doğrudan ihlali sağlamaya yönelik olması demek ise dolaylı davranışların cezalandırılabilirliğin kapsamı dışında kalmasıdır. Bu bağlamda doğrudan ihlale yönelik olmayan dolaylı davranışlar suç için anlaşma, suç işlemeye tahrik, örgüt kurma gibi suçları oluşturabilir; ancak hükümete karşı suçu oluşturmaz.⁶⁶

Hükümetin görevleri bütün ülkeye yaygındır.⁶⁷ Bu kapsamda hükümet etme görevinin ülkenin bütünü bakımından değil belirli bir bölgesi yahut belirli bir konusu bakımından engellemeye teşebbüs edilmesi de TCK m. 312 kapsamında değerlendirilecektir.⁶⁸

Cebir ve şiddet, suç tanımında yer alan amaçlara ulaşma noktasında failin başvurduğu hukuka aykırı ve meşru olmayan zorlayıcı fiildir.⁶⁹ Cebir ve şiddetin, bu suçta neticenin doğması aranmasa bile neticeyi doğurmaya elverişli ve belirli bir ağırlıkta olması gerekmektedir.⁷⁰ Doktrinde, cebrin yalnızca maddi zorlama olarak mı yoksa manevi zorlamayı da içine alacak şekilde değerlendirilmesi gerektiği hususunda bir ittifak bulunmamaktadır. Cebrin manevi zorlamayı yani tehdidi de içine alacağını savunan görüş⁷¹, tehdidin kişilerin iradesi üzerinde zorlayıcı bir etki yaratacağından bahisle hükümete karşı suçun tehdit fiili ile de işlenebileceğini savunmaktadır. Yargıtay da bazı kararlarında manevi cebrin de bu kapsamda değerlendirilmesi gerektiği kanaatinde-dir.⁷² Ay-

⁶⁴ GÖKMEN, s. 83.

⁶⁵ HAFIZOĞULLARI/ÖZEN, s. 389.

⁶⁶ HAFIZOĞULLARI/ÖZEN, s. 389.

⁶⁷ MALKOÇ, s. 4811.

⁶⁸ MALKOÇ, s. 4811.

⁶⁹ PARLAR/HATİPOĞLU, s. 4591.

⁷⁰ YAZICIOĞLU, s. 144.

⁷¹ YAŞAR Osman/GÖKCAN H. Tahsin/ARTUÇ Mustafa, Yorumlu-Uygulamalı Türk Ceza Kanunu, Adalet Yayınları, Ankara, 2010, s. 8463.

⁷² "Amaç suça ilişkin maddede aranan cebir/şiddet, her durumda ve her aşamada dar anlamıyla maddi cebir, fiziki kuvvet kullanımı olarak anlaşılmalıdır. Suç, elverişli olmak kaydıyla

nı yönde başka bir görüş ise hükümete karşı suçun bir terör suçu olmasından hareketle⁷³ terör suçları için kabul edilen tehdit fiilinin TCK m. 312 yönünden aranan cebir ve şiddete ilişkin yöntemlerden biri olarak kabul edilmesi gerektiğini savunmaktadır.⁷⁴ Bu görüş aynı zamanda muhtıra niteliğinde olan tehdit ifadelerinin de bu suç kapsamında değerlendirilmesi gerektiği yönündedir.⁷⁵ Bu muhtıradaki ifadeler cebir ve şiddet içermese bile cebir ve şiddetin gerçekleştirilebileceğine yönelik tehdit içermektedir. Bu nedenle bu ifadeler hükümete karşı suç kapsamında değerlendirilmelidir. Ancak kanun koyucu bu suç kapsamında tehdidi öngörse idi bunu açıkça belirtir, genel kurul görüşmeleri sırasında tehdit ibaresini çıkarıp yerine şiddet ifadesini eklemeydi. Değişiklik önergesinin gerekçesinde de “*ifade ve örgütlenme özgürlüğü kapsamında kullanılan hakların bu suç kapsamında değerlendirilemeyeceğinin daha açık bir şekilde vurgulanması ve bu bakımından ortaya çıkabilecek tereddütlerin gide-*

---

manevi nitelikteki bir cebirle de işlenebilecektir. Buradaki cebrin, suçun konusu, suçla korunan hukuki yarar da dikkate alındığında; hukuka aykırı iradede mevcut, cebirle ulaşılabilecek hukuka aykırı amaçlara cebir içeren zorlayıcı iradeyle yönelmiş ve gerektiğinde fiziki cebir kullanacağı, fiziki cebirle sürdürüleceği duraksamaya yer vermeyecek biçimde ortaya çıkmış hareketler olarak anlaşılması zorunludur. Dolayısıyla maddedeki cebir geniş anlamıyla kabul edilmelidir.

Cebrin/şiddetin niteliği ve mevcudiyeti somut olay çerçevesinde belirlenirken, failin kullandığı vasıtalar, suçun konusu olan hükümet ile konumu ve ilişkisi, kullandığı cebrin şekli, kaynağı, etki alanı, düzeyi, cebir kullanmaya ilişkin olarak sahip olduğu imkan ve kabiliyetleri ile mümkün olan engel sebepler de dikkate alınmalıdır. Siyasi iktidar düzeni ve fonksiyonları aleyhine suçların, genel olarak devlet düzeni dışında kalan kimseler, terörist gruplar gibi suç örgütleri tarafından işlenmesine girileceği düşünülebilirse de; başka ülkelerdeki örneklerde de görüldüğü gibi, özellikle yürütme erkinin cebrin ıskatı suçunun, genellikle o ülkelerin silahlı kuvvetlerine mensup faillerce işlendiği görülmektedir. Zaten yasal düzenlemede bu suç, failer bakımından bir özellik göstermemekte, devlet düzenine dahil faillerce de bu suçun işlenebileceği görülmektedir. Önemli olan, hukuka aykırı bir biçimde, cebri nitelikteki amaç suça yönelen yasadışı oluşumun, bu suçu işlemek bakımından gerekli elverişliliğe sahip olup olmamasıdır.” Y9.CD, 2013/9110E, 2013/12351K., 9.10.2013T. GÖKMEN, s. 84-85; YAŞAR, s. 212-213.

⁷³ 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu m. 3’te, aralarında hükümete karşı suçun da bulunduğu belirli suçları terör suçu olarak değerlendirilmiştir. Terör suçları hakkında detaylı bilgi için bkz. BOZ Burak, “Türk Ceza Hukukunda Terör Örgütü Ve Terör Örgütüne Üye Olma Suçu”, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:2, S:1, Y:2020, s. 150-152.

⁷⁴ Bkz. GÖKMEN, s. 84.

⁷⁵ Bkz. GÖKMEN, s. 84.

*rilmesi*⁷⁶ amacıyla böyle bir değişiklik yoluna gidilmesi gerektiği belirtilmiştir. Burada cebir ve şiddet ifadesi ile cebrin maddi nitelikte olması gerektiğinin arandığı özellikle belirtilmiştir. Kanun koyucunun iradesine aykırı olarak bu suçun tehditle işlenebileceğini kabul etmek, hükümete karşı suçu düzenleyen TCK m. 312'nin kapsamının ölçüsüzce genişlemesine sebebiyet verecektir.⁷⁷ Kaldı ki bu uygulama ceza hukukunda geçerli olan genişletici yorum yasağına (TCK m.2/3) aykırılık teşkil edecektir. Yargıtay da son tarihli kararlarında manevi cebri hükümete karşı suç kapsamında değerlendirmemektedir. Yargıtay "*Yeni TCK 312. maddede yaptırıma bağlanan suçun sadece 'maddi cebir' ile işlenebileceğinin kabulü halinde, eski yasadaki düzenlemeye göre suçun unsurlarının değiştiği kabul edilmeli ve lehe yasa bu duruma göre belirlenmelidir.*"⁷⁸ diyerek kanaatini ortaya koymuş ve 765 sayılı TCK dönemindeki durum ile 5237 sayılı TCK dönemi arasındaki lehe kanun belirlemesi yapılması gerektiği vurgulanmıştır. İlâveten muhtıra içeriğindeki manevi cebre ilişkin tehdit fiilleri kanımızca hazırlık hareketleri olarak değerlendirilmelidir. Hazırlık hareketleri de kural olarak cezalandırılmamaktadır. Bu nedenle hükümetin görevini yapmasını engellemeye yönelik tehdit içeren muhtıra yayımlanması durumunda kanun koyucunun özel bir düzenleme yapması gerektiği kanaatindeyiz. Nitekim hükümete karşı suç teşkil edilecek hazırlık hareketi kapsamında dahi kalsa Türkiye Cumhuriyeti seçmeninin iradesine yönelik hukuka aykırı fiillerin cezasız bırakılması gerekmektedir.

İlâveten doktrinde bir görüşe göre cebir ve şiddet sadece maddi veya manevi zorlama anlamında kullanılmamalıdır. Bu görüşe göre cebir ve şiddet kavramının içeriğinde hile kavramının kapsam dışında tutulması mümkün değildir.⁷⁹ Kanımızca cebir ve şiddet kapsamı dahi-

⁷⁶ ÖZGENÇ, s. 1102.

⁷⁷ Aynı yönde bkz. YAZICIOĞLU, s. 143; Benzer yönde bkz. ŞEN/ERYILDIZ, s. 646; Doktrinde *Donay* ise hükümete karşı suçun tehdit ile işlenebileceğini kabul etmenin kanunda öngörülen fiilin gerçekleşmesi bakımından elverişli olmadığı kanaatindedir. Bkz. DONAY Süheyl, Türk Ceza Kanunu Şerhi, Beta Yayınevi, İstanbul, 2007, s. 443.

⁷⁸ Y16.CD, 2015/4672 E., 2016/2330 K., 21.4.2016T.

⁷⁹ HAFIZOĞULLARI/ÖZEN, s. 388.

linde hile mevcut değildir. Hile nitelikli bir yalandır.⁸⁰ Nitekim hile irade özgürlüğüne karşı gerçekleştirilen bir saldırı olsa da bir zorlamayı içermemektedir. Kanun koyucu hileli hareketle hükümete karşı suçun işlenebileceğini düzenlemek isteseydi; örneğin dolandırıcılık suçunda ve irtikap suçunda hileli hareketleri açıkça düzenlediği gibi hükümete karşı suçta da hileli hareketi cebir ve şiddetin yanında düzenlerdi. Kanunilik ilkesi gereği hile ile hükümete karşı suçun işlenemeyeceği kanaatindeyiz. Ancak hile ile hükümetin görevinin yapması elbette engellenebilir. Hile bu kapsamda elverişli bir hareket olarak değerlendirilebilir; ancak kanunda bu hususun düzenlenmesi gerekir. Kanaatimizce bu suçta cebir ve şiddetin yanında hile ve tehdidin de açıkça belirtilmesi gerekmektedir.

Fiil unsurundan bahsederken ortadan kaldırmanın kapsamına da değinmek gerekir. “*Ortadan kaldırma*” fiili, hükümeti düşürme, yok etme veya hükümsüz bırakmadır.⁸¹ “*Görevini yapmayı engelleme*” ise hükümeti çalışamaz hale getirme veya görev yapmaktan zorla yasaklama olarak karşımıza çıkmaktadır.⁸²

5. Netice

Hükümete karşı suç bakımından kanun koyucu herhangi bir neticenin gerçekleşmesini aramamıştır. Gerçekleşmesi kastedilen neticenin gerçekleşebilme tehlikesinin varlığını cezalandırma için yeterli ve gerekli görmüştür.⁸³

Tehlike suçları en genel anlatımıyla “*zarar ihtimali yaratan ve caza yaptırımı ile karşılanan fiiller*” olarak tanımlanabilir.⁸⁴ Bu suçlarda suçun oluşumu bakımından bir zararın meydana gelmesi aranmayıp sadece zarar tehlikesinin oluşmasıyla yetinilir. Tehlike suçları kendi içerisinde somut tehlike ve soyut tehlike suçları şeklinde ikiye ayrılmaktadır. So-

⁸⁰ Dolandırıcılık kararı ile ilgili bir Yargıtay kararına göre: “*Hile nitelikli bir yalandır. Fail tarafından yapılan hileli davranış belli oranda ağır, yoğun ve ustaca olmalı, sergileniş açısından mağdurun inceleme olanağını ortadan kaldıracak nitelikte birtakım hareketler olmalıdır. Kullanılan hileli davranışlarla mağdur yanılığa düşürülmeli...*” Y15.CD, 2014/13188 E., 2014/12514 K., 23.06.2014T.

⁸¹ PARLAR/HATİPOĞLU, s. 4591.

⁸² PARLAR/HATİPOĞLU, s. 4591.

⁸³ PARLAR/HATİPOĞLU, s. 4592.

⁸⁴ ZAFER, s. 238.

mut tehlike suçları, hareketin gerçekleşmesinin sonucunda suçun maddi konusu üzerinde bir tehlikenin somut olarak ortaya çıkmasının gerektiği suçlardır. Somut bir zarar tehlikesi meydana gelmemişse somut tehlike suçlarından söz edilemez.⁸⁵ Soyut tehlike suçlarında ise kanun koyucu, suçun maddi konusu üzerinde somut bir tehlikenin meydana gelmesini aramamakta; belli bir yönde gerçekleştirilen davranışı yahut durumu bizzat tehlikeli olarak görmektedir. Ayrıca bu tür suçlarda somut tehlike suçlarında olduğu üzere yaşam, malvarlığı veya vücut bütünlüğü açısından somut bir tehlikenin varlığı aranmamaktadır.⁸⁶ Hükümete karşı suçta kanun koyucu, fiilin tamamlanmasını değil teşebbüs aşamasında kalmasını cezalandırma açısından yeterli görmüştür. Burada hükümetin ortadan kaldırılması ya da görevini yapmasını engellemeye yönelik somut tehlikenin gerçekleşmesinin önüne geçilmek istenmiştir. Bu kapsamda hükümete karşı suçun bir somut tehlike suçu olduğu sonucuna varılmalıdır.⁸⁷

B. Tipikliğin Manevi Unsuru

Hükümete karşı suçun anayasayı ihlal suçundan farkı tipikliğin manevi unsuruna göre tespit edilir.⁸⁸ Anayasayı ihlal suçunda failin genel olarak anayasayı ihlal amacıyla hareket ettiğinin kabulü aranacağı için bu suç hükümete karşı suçtan ayrılacaktır.⁸⁹

⁸⁵ Somut tehlike suçlarına örnek vermek gerekirse TCK m. 173'te düzenlenen atom enerjisi ile patlatmaya sebebiyet verme suçudur. Bu suçta "*atom enerjisini serbest bırakarak bir patlamaya ve bu suretle bir başkasının hayatı, sağlığı veya malvarlığı hakkında önemli ölçüde tehlikeye sebebiyet verme*" ifadesine yer vererek kanun koyucu somut bir tehlikenin doğmasını aramıştır. Atom enerjisini serbest bırakıp bir patlamaya ve bu yolla insanların hayatı, sağlığı veya malvarlığı değerleri üzerinde tehlikeye sebebiyet veren kişi cezalandırılmaktadır.

⁸⁶ Soyut tehlike suçlarına adliyece karşı suçlardan suç uydurma suçu (TCK m. 271) örnek olarak verilebilir. Bu suç, ihbardan yetkili makamların haberdar olduğu anda veya işlenmeyen suçun delil veya emarelerinin soruşturma yapılmasını sağlayacak şekilde uydurulması ile tamamlanır. Soruşturma veya kovuşturma yapılması ve herhangi bir zararın vuku bulması aranmadığı için bu suç bir zarar suçu da değildir. Suç uydurma suçunun işlenmesi ile adliyenin yanıltılması tehlikesi cezalandırılır; ancak kanun burada tehlikeyi somutlaştırmadığı için bu suç bir soyut tehlike suçudur.

⁸⁷ Aynı yönde bkz. YAZICIOĞLU, s. 146.

⁸⁸ MALKOÇ, s. 4811.

⁸⁹ PARLAR/HATİPOĞLU, s. 4566.

Kanuni tanımında yer alan hukuka aykırı amaçları gerçekleştirme noktasında kanun koyucu failin herhangi bir saik ile hareket etmesini aramamıştır. Bu kapsamda failin kastı yeterlidir.⁹⁰ Kanunda hükümete karşı suçun taksirli hali düzenlenmediği için bu suçun taksirle işlenebilmesi mümkün değildir (TCK m. 22/1).

Hükümete karşı suçta failin hükümeti ortadan kaldırmaya ya da hükümetin görevlerini yapmaya engel olmaya yönelik fiili, belirli bir amaç veya saik doğrultusunda hareket ettiği şeklinde düşünülebilir. Bu kapsamda failin bu suçta özel kastla hareket etmesi gerektiği gibi hatalı bir sonucuna varılabilir.⁹¹ Ancak ceza hukukunda amaç veya saik, failin kastından önce mevcut olan ve onu hazırlayan bir düşüncedir.⁹²

Fail, mevcut Cumhurbaşkanı ortadan kaldırmaya yahut görevini yapmasını engellemeye yönelik kastının öncesinde yerine gelmesini istediği yeni bir Cumhurbaşkanı tasavvur edebilir. Ancak faili bu suç işlemeye iten exante amaç veya saik bu suçun oluşumu için önem arz etmemektedir.⁹³ Hükümete karşı suçun kanuni tanımında da kurucu unsur veya nitelikli hal olarak amaç veya saike yer verilmemiştir.⁹⁴ Bu halde dahi söz konusu unsurların temel cezanın belirlenmesi aşamasında göz önünde bulundurulacaktır (TCK m. 61/1-g).⁹⁵

Bu suçta suçun kanuni unsurlarına ilişkin hatayı düzenleyen TCK m. 30/1 hükümleri uygulama imkanına sahip değildir.⁹⁶ İlaveten hükümeti Cumhurbaşkanının oluşturduğunu, seçimle işbaşına geldiğini bilmemek ya da yanlış bilmek ihtimal dahilinde değildir; çünkü bu kural-

⁹⁰ Aynı yönde bkz. Y16.CD, 2015/4672 E., 2016/2330 K., 21.4.2016T.; PARLAR/HATİPOĞLU, s. 4592.

⁹¹ YAZICIOĞLU, s. 148.

⁹² KOCA/ÜZÜLMEZ, s. 251; DEMİRBAŞ Timur, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 15. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2020, s. 385; ÖZGENÇ İzzet, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 16. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2020, s.311; ARTUK M. Emin/GÖKCE Ahmet/ALŞAHİN M. Emin/ÇAKIR Kerim, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Adalet Yayınevi, 14. Baskı, Ankara, 2020, s.408; ÖZBEK V. Özer/DOĞAN Koray/BACAKSIZ Pınar, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayıncılık, 10. Baskı, Ankara, 2019, s. 263.

⁹³ Aynı yönde bkz. YAZICIOĞLU, s. 149.

⁹⁴ Aynı yönde bkz. Y16.CD, 2015/4672 E., 2016/2330 K., 21.4.2016T.

⁹⁵ KOCA/ÜZÜLMEZ, s. 252; ARTUK/GÖKCEN/ALŞAHİN/ÇAKIR, s. 409-410; ÖZBEK/DOĞAN/BACAKSIZ, Genel Hükümler, s. 263.

⁹⁶ HAFIZOĞULLARI/ÖZEN, s. 390.

lar aynı zamanda ceza kanununa ilişkindir ve TCK m. 4 gereği ceza kanununu bilmemek mazeret sayılmaz.⁹⁷ Anayasa hükümlerinin bağlayıcı özelliğini (T.C. Anayasası m. 11) bilmemenin mazereti yoktur.

C. Hukuka Aykırılık

Hükümete karşı suç açısından failin fiilini hukuka uygun hale getiren neden söz konusu değildir.⁹⁸ Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçişten önceki dönemde doktrinde bu suç özelinde güvenoyu uygulamasının TCK m. 26 bağlamında hakkın kullanılması hukuka uygunluk nedeni kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği yönündeki tartışmalar geçerliliğini yitirmiştir.⁹⁹

Sivil itaatsizlik bakımından da hukuka uygunluk değerlendirmesi yapmak gerekmektedir. Sivil itaatsizlik en yaygın tanımıyla eşit ve özgür olan insan topluluğu arasındaki işbirliği ilkelerine aykırı nitelikte olan hükümet politikalarının yahut kanunların değiştirilmesi amacıyla kamuya açık olarak gerçekleştirilen, şiddet ve kaba kuvvet içermeyen, vicdani ve aynı zamanda siyasi nitelikte olan, kanuna aykırı olarak gerçekleşen, toplumun çoğunluğunun adalet duygularına hitap eden kamuya açık faaliyetler bütünüdür.¹⁰⁰ Sivil itaatsizlikte bir nevi kanunu düzeltmek için kanun ihlal edilmektedir.¹⁰¹ Ancak sivil itaatsizlikte kanunların uygulanmasına yönelik olan eylemlerinin, devlet politikaları bazında kanuna aykırı olarak adlandırılmasının gerekçesinin ne olduğu hususu açık değildir.¹⁰² Aynı şekilde demokratik bir hukuk devletinde kanunlara uymamanın hangi durumda meşru sayılabileceğini ortaya koymak da kolay değildir. Ancak bu belirsizliğe rağmen sivil itaatsizlik kapsamındaki barışçıl eylemlerin varlığının Cumhurbaşkanının görevini yapmasını engelleme derecesine erişip erişemeyeceği kapsamında de-

⁹⁷ HAFIZOĞULLARI/ÖZEN, s. 390.

⁹⁸ Aynı yönde HAFIZOĞULLARI/ÖZEN, s. 389.

⁹⁹ Bu konu ile ilgili tartışmalar için bkz. YAZICIOĞLU, s. 149-151.

¹⁰⁰ HUNG-JU Chen, "John Rawls on Civil Disobedience-The Embryo and Mature Development", National Taiwan University Law Review, C:14, S:1, 2019, s. 5-6; CANDAN Kadir/BİLGİN Murat, "Sivil İtaatsizlik", Yasama Dergisi, C:0, S:19, Y:2011, s. 60;

¹⁰¹ İNAÇ Hüsamettin/ALTUNTAŞ Uğur, "Demokratik Bir Direnme Biçimi Olarak Sivil İtaatsizlik: John Rawls ve Jürgen Habermas Tartışması Ekseninde Meşruluk Analizi", Akademik Bakış Dergisi, C:52, S:2, Y:2015, s. 403.

¹⁰² İNAÇ/ALTUNTAŞ, s. 403.

ğerlendirme yapmak gerekecektir. Cumhurbaşkanının görevini yapmasını engelleyen eylemlerin barışçıl olarak değerlendirilmesi eşyanın doğasına aykırı olacağından ve sivil itaatsizlik türünden eylemlerinin kapsamı belirli olmadığından sivil itaatsizlik ile TCK m. 312'nin bağdaşamayacağı ve bu kapsamda hukuka uygunluk sebebi oluşturmayacağı kanaatindeyiz.

Son olarak direnme hakkı bağlamında da hukuka uygunluk araştırması yapmak gerekmektedir. Direnme hakkı ceza hukukunda TCK m. 26/1 hakkın kullanılması hukuka uygunluk sebebi kapsamında değerlendirmeye tutulabilir.

Direnme hakkı, anayasa ve genel olarak hukuka aykırı faaliyetleriyle hukukiliğini ve hukuka dayanağını yitiren, hukuku dışlayan, hukuk devleti yerine baskı rejimi kuran bir iktidara karşı koyma, karşı çıkma veya ya da anayasa ve hukuka aykırı davranışlarıyla bir iktidara karşı başkaldırma hakkı olarak tanımlanabilir.¹⁰³ Direnme hakkı sivil itaatsizlikten ayrılmakla birlikte hukuka uygunluk bakımından aynı sonucu doğuracağı kanaatindeyiz. Nitekim bir hukuk devletinde eleştiri hakkının dışındaki fiillerin ismi ister direnme hakkı olsun isterse de sivil itaatsizlik olsun serbest seçimlere ve özgür iradeye dayalı olarak iktidara gelen hükümete karşı başkaldırılarının hukuka uygun olarak değerlendirilmesi kamu düzeni fikrine olacaktır. İlâveten sivil itaatsizlik hususunda belirttiğimiz üzere bu hakkın kullanılmasının şartları ve nasıl kullanılacağı hususunu belirlemek mümkün değildir.¹⁰⁴

V. CEZALANDIRMA İLE İLGİLİ DİĞER NEDENLER

Hükümete karşı suç kapsamında kanun koyucu cezalandırmaya etki eden herhangi bir neden öngörmemiştir. Bu kapsamda anayasal düzene ve düzenin işleyişine karşı bir suç olarak bu suçta şahsi cezasızlık sebebi veya etkin pişmanlık öngörülmemiştir. Kanun koyucunun suç ve ceza siyaseti bakımından bu suçta korunan hukuki değerın önemi dikkate alındığında şahsi cezasızlık sebebi, etkin pişmanlık ve cezayı hafifleten nitelikli hal öngörmemesi, olması gereken bir uygulamayı

¹⁰³ TAŞKIN, s. 38.

¹⁰⁴ Direnme hakkının uygulanabilirliği hakkında detaylı araştırma için bkz. YETKİN, s. 79 vd.

yansıtmaktadır. Nitekim Türkiye Cumhuriyeti seçmeninin özgür iradesi ile göreve gelen Cumhurbaşkanının görevini yapmasını engelleyecek olan davranışların ihlal ettiği hukuki değerler bazında değerlendirme yapıldığında bu suçun cezasında indirim sebepleri olacak özel bir nedene yer verilmemiş olması yerindedir.

VI. KUSURLULUK

Kanun koyucu hükümete karşı suç bazında kusurluluğu etkileyen sebep olarak özel bir düzenleme yoluna gitmemiştir. Genel hükümler kapsamında bu suçta haksız tahrik ve zorunluluk hali müesseselerinin uygulanabilirliği tartışılabilir. Öncelikle belirtmek gerekir ki TCK m. 29'da haksız tahrik düzenlemesinde "suç işleyen kimse" ifadesi ile bu müessesenin uygulanabilirlik alanı ortaya konmuştur. TCK m. 29'da "suç işlemekten" bahsettiği için suçun yönelmiş bulunduğu hakkın önemi bulunmamaktadır.¹⁰⁵ Suçun kişilere karşı işlenen suçlardan veya millete ve devlete karşı işlenen suçlardan biri olması haksız tahrik hükümlerinin uygulanmasına kanunen engel değildir. Ancak kanımızca, bir kişinin hükümeti ortadan kaldırma veya görevini yapmasını engelleyecek kadar ağır bir tepki fiili işlemesine sebep olacak yoğunlukta hiddet veya şiddetli elemenden bahsetmek mümkün değildir. Demokratik bir hukuk devletinde kişilere karşı gerçekleştirilen hak ihlallerinin giderilmesi yargı organları aracılığıyla gerçekleşmektedir. Hukuk düzeninde kişilerin hükümet tarafından gerçekleştirilen haksız eylemlere karşı tepki olarak Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemini ortadan kaldırmaya yahut Cumhurbaşkanının görevini yapmasına engel olma şeklindeki fiiller tepki fiili olarak değerlendirilemez. Bu nedenle bu suçta haksız tahrik hükümlerinin uygulanmasının mümkün olmadığı kanaatindeyiz.

Zorunluluk hali bakımından değerlendirme yapmak gerekirse kendisine veya başkasına ait bir hakka yönelik bilerek neden olmadığı ve başka suretle korunmak olanağı bulunmayan ağır ve muhakkak bir tehlike durumunun hükümete karşı suç bağlamında oluşması olasılık dışıdır. Nitekim bu suçla korunan hukuki değer bakımından ve anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı bir suç olmakla suçun düzenlen-

¹⁰⁵ ALTUNTAŞ Şeyda, Türk Ceza Hukukunda Haksız Tahrik, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021, s. 158-159.

diği yer dikkate alındığında bu sonuca ulaşmanın kaçınılmaz olduğu kanaatindeyiz.

VII. SUÇUN ÖZEL GÖRÜNÜŞ BİÇİMLERİ

A. Teşebbüs

Bazı suç tipleri bakımından kanun koyucu suçla korunan hukuki değerlerin önemi bazında teşebbüs aşamasında kalan suçları tamamlanmış gibi cezalandırma yoluna gitmektedir. Doktrinde bu suçlar *tamamlanması öne alınmış suçlar*¹⁰⁶ ya da *kalkışma suçları*¹⁰⁷ şeklinde ifade edilmektedir. Hükümete karşı suç ise bu tip suçlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁰⁸

Hükümete karşı suç bir teşebbüs suçu niteliğinde bulunduğu için bu suçta TCK m. 35 hükmünün uygulanması mümkün değildir. Nitekim TCK m. 312 ile kanun koyucu, hükümde gösterilen sonuca ulaşılmasını aramamıştır. İlaveten TCK m. 35 hükmünün gerekçesinde “Ayrıca belirtilmelidir ki anayasal düzeni zorla değiştirmeye teşebbüs gibi, teşebbüs hareketlerinin bağımsız suç tipi olarak düzenlendiği suçlara teşebbüs mümkün değildir.”¹⁰⁹ denilerek bu husus açıkça ortaya konmuştur. Hükümeti ortadan kaldırmaya ya da görevini kısmen veya tamamen yapmasına engel olmaya yönelik fiillerin icrasına başlanmasını, cezalandırma açısından yeterli görmüştür. Bu suçta tamamlanmamış icra hareketleri tamamlanmışçasına cezalandırılmaktadır.

Doktrinde bir görüş, suç fiilinin tamamlanması halinde Devlet iktidarı ve gücü kalkmış olacağından bahisle ortada bir suç olmayacağı ve bu suçu cezalandıracak bir makam olmayacağını belirtmiştir.¹¹⁰ Ancak bir hukuk düzeninde bir fiilin suç teşkil etmesi, hükümetin varlığı ya da yokluğuna bağlı değildir. Hükümet meşru olmayan yollarla ortadan kaldırılsa dahi fiil suç özelliğini koruyacaktır. Bir fiilde suç teşkil eden

¹⁰⁶ AKSOY İPEKÇİOĞLU Pervin, Türk Ceza Hukukunda Suça Teşebbüs, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2009, s. 195; TOROSLU/TOROSLU, s. 314.

¹⁰⁷ ÖNDER Ayhan, Ceza Hukuku Dersleri, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1992, s. 176; Kalkışma suçlarıyla ilgili bkz. DEMİRBAŞ Timur, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 15. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020, s. 254.

¹⁰⁸ YAZICIOĞLU, s. 152.

¹⁰⁹ ÖZGENÇ, s. 465.

¹¹⁰ PARLAR/HATİPOĞLU, s. 4592; HAFIZOĞULLARI/ÖZEN, s. 388.

özelliklerden birisi tanıma normunun varlığı olsa da hukuk düzeni ile çatışma halinde olan suç fiili icra edilmekle suç işlenmiş sayılacaktır. Kaldı ki fiil icra edilmekle suç işlenmiş olacaktır. Hükümetin ortadan kaldırılması ile hukuk düzenindeki normların geçerliliklerinin yitirilmesi sonraki bir hal olarak değerlendirilmelidir.

Hükümete karşı suç münferiden bir teşebbüs suçu oluşturduğu için kalkışma suçlarına teşebbüs mümkün değildir.¹¹¹ Kalkışma suçlarında kural olarak gönüllü vazgeçme (TCK m. 36) hükümleri de uygulanamaz; ancak kanun koyucu özel olarak bu tip suçlarda gönüllü vazgeçme hükümlerinin uygulanabileceğini düzenleyebilir.¹¹² Ancak bu suç kapsamında gönüllü vazgeçme yahut suç sonrası pişmanlık (*etkin pişmanlık*) hükümlerinin uygulanabileceği kanunda düzenlenmemiştir.

Ceza hukukunda kural olarak hazırlık hareketleri cezalandırılmaktadır. Ancak kanun koyucu hükümete karşı suç bağlamında ortaya çıkma kapasitesine sahip olan bir takım hazırlık hareketlerini cezalandırmayı tercih etmiştir. Hükümete karşı suç işlemek amacıyla silahlı örgüt kuran veya yöneten kişi TCK m. 314 hükümleri uyarınca sorumlu olacaktır. Hükümete karşı suçu elverişli vasıtalarla işlemek üzere iki veya daha fazla kişi, maddi olgularla belirlenen bir biçimde anlaşılırsa bu durumda da TCK m. 316 hükümleri gündeme gelecektir. Ancak bu iki durumu TCK m. 312'ye teşebbüs olarak değerlendirmek mümkün değildir.¹¹³

B. İştirak

Bu suça iştirakin her türü mümkündür. TCK m. 37 ile m. 41 arası hükümler genel olarak uygulanabilir.¹¹⁴ Bu suçun mevcut olabilmesi için önceden oluşturulan silahlı veya silahsız bir örgütün bulunması gerekmemektedir.¹¹⁵ Bu kapsamda hükümete karşı suç *tek failli suçlardandır*.

¹¹¹ BİRTEK, s. 365; ÖNDER, s. 412; TOROSLU/TOROSLU, s. 314.

¹¹² ÖNDER, s. 177.

¹¹³ YAZICIOĞLU, s. 152.

¹¹⁴ GERÇEKER, s. 3100.

¹¹⁵ PARLAR/HATİPOĞLU, s. 4591; Doktrinde bir görüş bu suçun silahlı bir örgüt tarafından işlenebileceğini savunmaktadır (Bkz. GÖKMEN, s. 83). Teoride bu suçun genellikle silahlı terör örgütü tarafından işlenmesi daha olası olsa da bu husus, suçun çok failli bir suç olarak değerlendirilmesini gerektirmemektedir.

Bu suç tek failli bir suç olarak değerlendirilse bile birden fazla kişi tarafından işlenmesine bir engel bulunmamaktadır.¹¹⁶

C. İçtima

TCK m. 312/2'ye göre hükümete karşı suçun işlenmesi sırasında başka suçların işlenmesi halinde ayrıca bu suçlardan dolayı ilgili hükümlere göre cezaya hükmolunacaktır.¹¹⁷ Bu hüküm genel olarak anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçların bazılarında benzer şekilde düzenlenen bir hükümdür. Bunlar; *anayasayı ihlal* (TCK m. 309), *yasama organına karşı suç* (TCK m. 311), *Türkiye Cumhuriyeti hükümetine karşı silahlı isyan* (TCK m. 313) suçlarından ibarettir.¹¹⁸ Doktrinde bir görüşe göre gerçek içtima kuralı öngören bu hüküm kapsamında hükümete karşı suç, *amaç suç* olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda amaç suçun yanında işlenen *araç suç* ise ayrı ve ilave bir cezalandırmaya tabi olacaktır.¹¹⁹ Bu görüşe göre amaç suç olan TCK m. 312'yi gerçekleştirebilmek için işlenen kişiyi hürriyetinden yoksun kılma (TCK m. 109) araç suç niteliğindedir.¹²⁰ Ancak kanımızca bu görüş Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçişle birlikte geçerliliğini yitirmiş sayılmalıdır. Şöyle ki hükümetin bizatihi kendisi olan Cumhurbaşkanını hürriyetinden yoksun kılma durumunda, TCK m. 312'nin yanında ayrıca TCK m. 109 ve Cumhurbaşkanına fiili saldırı TCK m. 310/2 gündeme gelecektir. Bu suçlar arasındaki ayrımı araç suç-amaç suç ilişkisinden ziyade failin kastı belirleyecektir. Failin kastı hükümeti (Cumhurbaşkanını) ortadan kaldırmaya yönelikse bu kapsamda Cumhurbaşkanına karşı hürriyeti yok-

¹¹⁶ Anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlarda iştirak hususu oldukça sorunludur. Bu çalışmada iştirak hususunu derinleştirmek çalışmanın kapsamını oldukça genişletip konunun Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde hükümete karşı suç sınırlamasının amacına aykırı olacağı için iştirak bahsinin ayrı bir çalışma konusu yapılması gerektiği kanaatindeyiz.

¹¹⁷ Hükümete karşı suçta kanun koyucunun öngördüğü gerçek içtima kuralının eleştirisi hakkında bkz. YETKİN, s. 229.

¹¹⁸ Doktrinde Hafızoğulları/Özen'e göre bu hüküm ile örtülü olarak hazırlık hareketlerinin cezalandırılmasının önünün açılmasına imkan hazırlanmıştır (HAFIZOĞULLARI/ÖZEN, s. 388-389). Ancak kanaatimizce burada kanun koyucunun amacı bu olmayıp, hükümete karşı suç fiilinin tamamlanmış başka bir suç ile birlikte işlenmesi durumunda gerçek içtima kuralının uygulanacağını belirlemesidir.

¹¹⁹ MALKOÇ, s. 4811.

¹²⁰ MALKOÇ, s. 4811.

sun bırakma fiili, TCK m. 312'yi gerçekleştirebilmek için geçilmesi gereken bir basamak oluşturacaktır.¹²¹ Bu ise TCK m. 109 ile TCK m. 312 arasında araç suç- amaç suç ilişkisi kapsamında gerçek içtima ilişkisini değil geçitli suç ilişkisini gündeme getirecektir.

Cumhurbaşkanına fiili saldırı fiilinin kapsamı kanun koyucu tarafından belirlenmemiştir. Bu kapsamda cumhurbaşkanına karşı hakaret (TCK m. 299) özel olarak düzenlendiğinden bu suç dışında kalan kasten yaralama, kişiyi hürriyetinden yoksun bırakma (TCK m. 109), haberleşmenin engellenmesi (TCK m. 124), özel hayata ve hayatın gizli alanına karşı suçlar (TCK m. 132 vd.), konut dokunulmazlığının ihlali (TCK m.116) gibi suçlar fiili saldırı kavramına dahildir.¹²² Tehdit suçunun dahi fiili saldırı kapsamında değerlendirilebileceğine ilişkin görüşler bulunmaktadır.¹²³

Hükümeti ortadan kaldırma kastına yönelik gerçekleşen kişiyi hürriyetinden yoksun kılma fiili, doğası gereği Cumhurbaşkanına bir saldırı kapsamında da değerlendirilmelidir. Ancak burada kişiyi hürriyetinden yoksun kılma, hükümete karşı suçta bir basamak teşkil etmektedir. Burada hükümete karşı suça ilişkin failin kastı yoksa tek bir saldırı fiili ile birden fazla farklı suç söz konusu olduğu için (TCK m. 109 ve 310/2), TCK m. 44 gereği farklı neviden fikri içtima hükümleri uygulanmalıdır.¹²⁴ Cumhurbaşkanına karşı diğer fiili saldırılarda bulunan kimse hakkında, ilgili suça ilişkin ceza yarı oranında artırılarak hükmolunacak; ancak, bu suretle verilecek ceza beş yıldan az olamayacaktır (TCK m. 310/2).

Cumhurbaşkanına suikast ve fiili saldırı suçunun hükümete karşı suçla arasında içtima ilkeleri açısından ayrı bir önem bulunmaktadır. TCK m. 312'de yer alan "*ortadan kaldırmak*" ifadesi Cumhurbaşkanlığı

¹²¹ Doktrinde bu suçlar arasındaki ayrımı "Cumhurbaşkanı'nın fonksiyonu" üzerinden yapan görüş için bkz. YETKİN, s. 107.

¹²² TOROSLU Nevzat/TAŞDEMİR Özgür, "Cumhurbaşkanına Suikast ve Fiili Saldırı Suçu" Prof. Dr. Nevzat TOROSLU'ya Armağan, Ankara Üniversitesi Yayınları No: 459, Ankara, 2015, s. 573; HAFIZOĞULLARI/ÖZEN, s. 379.

¹²³ EREM, C.3, s. 137

¹²⁴ Doktrinde genel olarak cumhurbaşkanına suikast ve fiili saldırı suçlarında fikri içtima hükümlerinin uygulanamayacağı belirtilmiştir. Bkz. TOROSLU/TAŞDEMİR, s. 572; HAFIZOĞULLARI/ÖZEN, s. 379.

hükümet sisteminin monist yapısı kapsamında cumhurbaşkanına suikast fiili ile çatışmaktadır. Cumhurbaşkanına suikast, hükümeti (*Cumhurbaşkanı*) ortadan kaldırma ile cumhurbaşkanına fiili saldırı ise hükümetin görevini kısmen veya tamamen görevini yapmasını engelleme ile iç içe geçebilmektedir. Kanımızca burada hukuki değerler benzeştiği için görünüşte içtima ilişkisi gündeme gelecektir. Cumhurbaşkanının bulunduğu makamın önemi ile şahsının bizzat yaşam hakkı da korunduğu için TCK m. 310/1, TCK m. 312'ye göre özel norm teşkil etmektedir. Bu kapsamda özel normun önceliği ilkesi gereği sadece TCK m. 310/1'den dolayı cezalandırma yoluna gidilmesi gerekmektedir.

Bu suçla ilgili içtima hususunda değinilmesi gereken bir husus da bu suç ile cebir suçu (TCK m. 108) arası içtima ilişkisinin kapsamıdır. Cebir suçu bu suçun bir unsuru olarak sayıldığı için burada ayrıca bu suçtan dolayı cezalandırma yoluna gidilmeyecektir. İlaveten yaralamanın basit şekli cebir ve şiddet kapsamında kaldığından fail ayrıca kasten yaralamadan da sorumlu tutulmayacaktır.¹²⁵ Ancak hükümete karşı suç fiilinin işlenmesi sırasında insan öldürme sonucu gerçekleşmişse kasten öldürme suçundan dolayı gerçek içtima hükümleri uygulanacaktır (TCK m. 312/2).¹²⁶

Cebir ve şiddetle, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının öngördüğü düzeni ortadan kaldırmaya veya bu düzen yerine başka bir düzen getirmeye veya bu düzenin fiilen uygulanmasını önlemeye teşebbüs etmeye yönelik anayasayı ihlal fiili, bakıldığında hükümeti ortadan kaldırmaya veya görevini yapmasını engellemeye yönelik TCK m. 312 ile iç içe geçmektedir. Bu kapsamda TCK m. 311'in gerekçesinde de belirtildiği üzere *"Anayasa düzenini ortadan kaldırma veya bu düzen yerine başka bir düzen getirme veya bu düzenin fiilen uygulanmasını önleme amacını gerçekleştirmek için Türkiye Büyük Millet Meclisine yönelen saldırılar, Anayasayı ihlâl suçunu oluşturur."* Buradan hareketle hükümete karşı suç için de aynı sonucun doğduğu söylenebilir. Yargıtay da genel olarak TCK m. 309 ile diğer anayasal düzene karşı suçlar arasında geçitli (*müterakki*) suç ilişkisi

¹²⁵ MALKOÇ, s. 4811.

¹²⁶ KAMIŞLI Gani/TANERİ Gökhan, Kişilere Karşı İşlenen Suçlar, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018, s. 49.

olduğu kanaatindedir.¹²⁷ Ancak Yargıtay'ın söz konusu değerlendirmesi, TCK m. 312'yi fiilen geçersiz kılmaktadır. Bu uygulamada hükümete karşı suç ile anayasal düzene karşı suçlardan ayrı ayrı cezalandırma yoluna gidilmeyecek olup işlenen fiilin unsurları yönünden hangi suçta dahilse sadece o suçtan dolayı cezalandırılması gerekecektir.¹²⁸ Hükümeti ortadan kaldırmaya teşebbüs etmek ile anayasal düzeni ortadan kaldırmaya teşebbüs etmek fiilleri, norm alanları açısından oldukça benzer iki alanda yer almaktadır. Failin Cumhurbaşkanı'nın hükümet etme görevini engelleyip ortadan kaldırmaya yönelik fiili ile anayasal düzeni ortadan kaldırmaya teşebbüs ettiği düşünülebilir. Ancak burada iki farklı fiili birbirinden ayırmaya yarayacak olan temel kriter korunan hukuki değer ve failin kastı olacaktır. Nitekim hükümete karşı suçta hedef Cumhurbaşkanı (hükümetin bizatihi kendisi) iken anayasal düzeni ihlal suçunda hedef bizatihi anayasanın kendisi ve anayasanın öngördüğü düzendir. TCK m. 312 ile korunan hukuki değer doğrudan hükümetin görevini yerine getirmesinin sağlanması iken TCK m. 309'da korunan hukuki değer doğrudan anayasal düzen ve demokrasidir. Yargıtay'ın kabul ettiği üzere iki suç arasında geçitli suç ilişkisi söz konusu ise bu

¹²⁷ "...kalkışmaya iştirak edenlerin eylemlerinin, 5237 sayılı TCK'nın 309, 311 ve 312. maddelerinde düzenlenen suçları oluşturacağımda kuşku yoktur. Ancak aynı hukuki değerleri koruyan ve kapsamı itibariyle eylemlerin haksızlık muhtevasını tamamen ortadan kaldıran Anayasayı ihlal suçunun (TCK'nın 309. md.) tüm unsurlarıyla gerçekleştiği somut olayda sanıkların ayrıca, Türk Ceza Kanunu'nun 311. ve 312. maddelerinde düzenlenen suçlar ile aralarındaki geçitli/müterakki suç ilişkisi nedeniyle anılan kanununun 314/2. maddesinde yer alan silahlı terör örgütüne üye olmak suçundan cezalandırılmaları imkanı bulunmamaktadır." Y16.CD, 2020/84E., 2021/1909K., 8.3.2021T; Doktrinde Şen/Eryıldız da bu halde TCK m. 44 uygulamasına göre tez ceza belirlenmesi gerektiği kanaatindedir. Bkz. ŞEN/ERYILDIZ, s. 642; Yasama organına karşı suç ile hükümete karşı suçun tek bir fiille işlenmesi halinde farklı neviden fikri içtima kuralının uygulanması gerektiği görüşü için bkz. ÖZGENÇ, Suç Örgütleri, s. 343.

¹²⁸ "Anayasa düzenini ortadan kaldırmaya veya bu düzen yerine başka bir düzen getirme veya bu düzenin fiilen uygulanmasını önleme amacını gerçekleştirmek için Türkiye Büyük Millet Meclisine yönelen saldırılar, Anayasayı ihlal suçunu oluşturur. Bu madde kapsamında tanımlanan suç, bu amaçlar dışında Türkiye Büyük Millet Meclisinin Anayasaya uygun bir şekilde görevlerini yerine getirmesini engelleme hallerinde oluşacaktır." denilerek konuya yeterince açıklık getirilmiştir. Bu nedenle, aynı hukuki değerleri koruyan ve kapsamı itibariyle eylemlerin haksızlık muhtevasını tamamen ortadan kaldıran Anayasayı ihlal suçunun tüm unsurlarıyla gerçekleştiği durumlarda sanıkların ayrıca, Türk Ceza Kanunu'nun 311. ve 312. maddelerinde düzenlenen suçlardan cezalandırılmaları cihetine gidilmeyecektir." Y16.CD, 2020/82E., 2020/4391K., 24.9.2020T.

durumda TCK m. 312'nin düzenlenmesinin gereksiz olduğu sonucuna ulaşmak gerekecektir. Örnek üzerinden kanaatimizi somutlaştırmak gerekirse failin Cumhurbaşkanı alıkoyup görevini belirli bir süre yapmasını engellemek veya yeni bir seçime gidilmesini sağlamak tasavvuru ile Cumhurbaşkanı öldürmeye teşebbüs etmek fiili anayasal düzeni dolaylı olarak ihlal etse de burada hükümete karşı suç söz konusu olacaktır. Failin darbe amacıyla sokağa çıkma yasağı koymaya çalışması, kanunları askıya almaya kalkması gibi demokratik düzeni temelinden zedeleyerek anayasada öngörülen demokratik seçim usulünü ihlal etmesi fiili ise anayasal düzeni ortadan kaldırmaya teşebbüs suçu kapsamında değerlendirilebilecektir.

VIII. Yaptırım ve Muhakeme

Hükümete karşı suçun soruşturulması ve kovuşturulması şikâyet şartına bağlanmamıştır. Soruşturma ve kovuşturma işlemleri re'sen gerçekleştirilecektir.¹²⁹ Ancak anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlarda kanun koyucu bir istisna yaratmıştır. 2937 Sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu m. 26 uyarınca *“MİT mensuplarının veya belirli bir görevi ifa etmek üzere kamu görevlileri arasından Cumhurbaşkanı tarafından görevlendirilenlerin; görevlerini yerine getirirken, görevin niteliğinden doğan veya görevin ifası sırasında işledikleri iddia olunan suçlardan dolayı ya da 5271 sayılı Kanununun 250 nci maddesinin birinci fıkrasına göre kurulan ağır ceza mahkemelerinin görev alanına giren suçları işledikleri iddiasıyla haklarında soruşturma yapılması Cumhurbaşkanının iznine bağlıdır.”*¹³⁰ Bu durum da bir nevi Cumhurbaşkanının şikayeti gibi bir sonuç doğurmaktadır.

Bu suçun yaptırımı ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasıdır. Doktrinde bir görüş diğer uygar ülkelerin hukuki düzenlemelerine bakıldığında müebbet hapis cezasının bu suç için ağır olduğunu ve bu cezanın, kanunun genel gerekçesinde belirtilen bireyin devlet karşısında üstün tutulduğu iddiası ile bağdaşmadığı yönündedir.¹³¹ Ancak korunan hukuki değer başlığında da değindiğimiz üzere bu suçta Türkiye Cumhuriyeti seçmenin irade özgürlüğünün korunduğu, Cumhurbaşkanın gö-

¹²⁹ YAŞAR, s. 229.

¹³⁰ YAŞAR, s. 229.

¹³¹ HAFIZOĞULLARI/ÖZEN, s. 390.

revini gereği gibi yerine getirmesi bağlamında kamunun yararı korunmaktadır. Bu suç her ne kadar neticesiz olsa da neticenin gerçekleşmesi ihtimalinin doğuracağı ağır ve kaotik sonuçları tasavvur etmek zor değildir. Bu kapsamda bu suçta korunan hukuki değer ile öngörülen ceza arasında bir dengesizlik olmadığı kanaatindeyiz.

Bu suçta görevli mahkeme 5235 sayılı Adlî Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun m. 12 uyarınca ağır ceza mahkemeleridir. TCK m. 6/1-a uyarınca bu suçta dava zamanaşımı süresi otuz yıldır. Ancak TCK m. 66/7 uyarınca bu suçun yurtdışında işlenmesi halinde dava zamanaşımı uygulanamayacaktır.

3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu m. 3'te, aralarında hükümete karşı suçun da bulunduğu belirli suçları terör suçu olarak değerlendirilmiştir. Terörle mücadele Kanunu m.5/1'de ise terör suçu olarak değerlendirilen suçları işleyenler hakkında ilgili kanunlara göre tayin edilecek hapis cezaları veya adlî para cezalarının yarı oranında artırılarak hükümlenacağı düzenlenmiştir. Hükümete karşı suç aynı zamanda 1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu m. 54 uyarınca bir askeri suçtur.¹³² İlaveten bu suç siyasi bir suç olarak değerlendirilir.¹³³

SONUÇ

2017 yılında 1982 anayasasında yapılan hükümet sistemi değişikliği ile birlikte TCK m. 312'de düzenlenen hükümete karşı suçun yapısı da değişime uğramıştır. Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçişle birlikte hükümete karşı suçun kapsamının yeniden değerlendirilmesi ihtiyacı hasıl olmuştur.

Hükümete karşı suç unsurları kapsamında incelendiğinde tipiklik bakımından bu suçun failinin özellik arz etmediği görülmektedir. Bu suçta mağdurun ise *“millele ve devlete karşı işlenen suçlar”* arasında yer alması sebebi ile toplumun tüm kesimi, daha somut ifade ile irade özgürlüğüne sahip tüm seçmenler olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Söz konusu anayasa değişikliği ile birlikte artık hükümeti Cumhurbaşkanı oluşturduğu için bu suçta maddi konunun izahı daha da fazla önem arz

¹³² TOPÇU, s. 57.

¹³³ TOPÇU, s. 57.

etmektedir. Fiil unsuru bakımından değerlendirme yapıldığında bu suçun ani ve seçimlik hareketli bir suç olduğu görülmektedir. Netice unsuru bakımından ise bu suç neticesiz bir suç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu suç aynı zamanda bir kalkışma suçu niteliğinde olması sebebiyle hazırlık hareketleri ve teşebbüs açısından önem arz etmektedir. Bu suçta cebir ve şiddet kavramı incelendiğinde ise kanunilik ilkesi gereği doktrinindeki bazı görüşlerin aksine manevi cebirin (tehdit) bu suç kapsamında bir unsur olarak değerlendirilemeyeceği ve yine kanunilik ilkesi gereği hile unsurunun da cebir ve şiddet kavramı içinde değerlendirilemeyeceği kanaatindeyiz

Hükümete karşı suç kapsamında muhtıra niteliğinde Cumhurbaşkanının görevini yapmasını engellemeye yönelik tehdit içeren fiillerin cezalandırılabilirliği de önemli bir husustur. Ancak bu fiiller cebir ve şiddet içermediği, cebir ve şiddet tehdidi içerdiği için yalnızca hazırlık hareketleri kapsamında değerlendirilebilecektir. Ceza hukukunda kural olarak hazırlık hareketleri cezalandırılmamaktadır. Bu nedenle hükümetin görevini yapmasını engellemeye yönelik tehdit içeren muhtıra yayımlanması durumunda kanun koyucunun özel bir düzenleme yapması gerektiği kanaatindeyiz. Nitekim hükümete karşı suç teşkil edebilecek hazırlık hareketi kapsamında dahi kalsa Türkiye Cumhuriyeti seçmeninin iradesine yönelik hukuka aykırı fiillerin cezasız bırakılmaması gerekmektedir.

Tipikliğin manevi unsuru kapsamında bu suçun belirli bir amaç veya saikle işlenmesi aranmamaktadır. Bu suçun taksirli hali kanunda düzenlenmediği ve olası kastın da suçun işleniş yapısıyla bağdaşmaması sebebi ile hükümete karşı suç yalnızca doğrudan kastla işlenebilecektir.

Hukuka aykırılık unsuru incelendiğinde bu suçun koruduğu hukuki değerın önemi göz önüne alındığında suç genel teorisinde yer alan hukuka uygunluk sebeplerinin uygulanmasının mümkün olmadığı görülmektedir. İlâveten hakkın kullanılması kapsamında sivil itaatsizlik veya direnme hakkı olarak değerlendirilebilecek barışçıl eylemler hükümete karşı suçta hukuka uygunluk nedenleriyle bağdaşmayacaktır.

Suçun özel görünüş biçimleri kapsamında bu suçun kalkışma suçu niteliğinde olması öncelikle bu suça teşebbüs hükümlerinin uygulanma-

sını engellemektedir. İştirak bakımından TCK m. 313 ve 314 kapsamında bu suçun işlenebileceği söylenebilir. İçtima hükümleri bakımından ise bu suçla cumhurbaşkanına suikast ve fiili saldırı, kişiyi hürriyetinden yoksun kılma arasındaki ilişki önem arz etmektedir. Kast unsuru bağlamında yapılacak bir değerlendirme sonucunda kişiyi hürriyetinden yoksun kılmaya yönelik fiillerin hükümete karşı suç bakımından bir geçit oluşturacağı savunulabilir. Cumhurbaşkanına suikast ve fiili saldırı bakımından ise tek bir saldırı veya ortadan kaldırma fiili ile birden fazla suç söz konusu olduğu için hükümete karşı suç dışında farklı neviden fikri içtima hükümlerinin uygulanması gerekecektir. Anayasal düzeni ortadan kaldırmaya teşebbüs suçu da hükümete karşı suçla hukuki değer bazında benzeştiği ve hükümete karşı suç özel bir nitelik taşıdığı için iki suç arasında görünüşte içtima ilişkisi söz konusu olacaktır. Bu kapsamda Yargıtay'ın iki suç arasında geçitli suç ilişkisinin söz konusu olduğu yönündeki uygulamasının doğru olmadığı kanaatindeyiz.

Hükümete karşı suçun re'sen soruşturulan ve kovuşturulan bir suç olmasına 2937 Sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu m. 26 ile bir istisna yaratılmıştır. Bu istisna ise bu suçun MİT mensupları tarafından işlenmesi halinde bu suçun soruşturulması ve kovuşturulmasının Cumhurbaşkanının iznine tabi olmasıdır. Son olarak bu suç Terörle Mücadele Kanunu gereği bir terör suçu olarak değerlendirilmektedir.

KAYNAKLAR

- AKSOY İPEKÇİOĞLU**, Pervin, Türk Ceza Hukukunda Suça Teşebbüs, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2009.
- ALTUNTAŞ**, Şeyda, Türk Ceza Hukukunda Haksız Tahrik, Adalet Yayınevi, Ankara, 2021.
- ARSLAN**, Çetin/**AZİZAĞAOĞLU**, Bahattin, Yeni Türk Ceza Kanunu Şerhi, Asil Yayınevi, Ankara, 2004.
- ARTUÇ**, Mustafa, Pratik Türk Ceza Kanunu, Adalet Yayınevi, 5. Baskı, Ankara, 2019.
- ARTUK**, M. Emin/**GÖKCEN**, Ahmet/**ALŞAHİN**, M. Emin/**ÇAKIR**, Kerim, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Adalet Yayınevi, 14. Baskı, Ankara, 2020.
- ATAR**, Yavuz, Türk Anayasa Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021.
- BİRTEK**, Fatih, Türk Ceza Hukuku Temel Bilgiler, 6. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018.
- BOZ**, Burak, "Türk Ceza Hukukunda Terör Örgütü Ve Terör Örgütüne Üye Olma Suçu", Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:2, S:1, Y:2020, ss. 131-186.
- BOZ**, Selman Sacit, "Belediye, Köy ve Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Kurulmasını Düzenleyen Hükümler Anayasanın 123/3 Maddesine Aykırı mıdır?", www.idare.gen.tr/boz-ay-m-123-3.htm, (Erişim Tarihi: 19/10/2021 s: 05:45)
- CANDAN**, Kadir/**BİLGİN**, Murat, "Sivil İtaatsizlik", Yasama Dergisi, C:0, S:19, 2011.
- CHERRY** Kevin M., Plato, Aristotle, and the Purpose of Politics, Cambridge University Press, London, 2012.
- DEMİRBAŞ**, Timur, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 15. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2020.
- DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ YAYINLARI**, Belgelerle Mustafa Kemal Atatürk 1916-1922, Yayın No. 62, Ankara, 2003.
- DONAY**, Süheyl, Türk Ceza Kanunu Şerhi. İstanbul, Beta Yayınevi, 2007.
- EREM**, Faruk, Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku Cilt III, 3. Baskı, Seçkin Kitabevi, Ankara, 1985.

- EREM**, Faruk/**TOROSLU**, Nevzat, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, Savaş Yayınları, Ankara, 1987.
- EREN**, Abdurrahman, Anayasa Hukuku Dersleri, Seçkin Yayıncılık, 2020.
- GERÇEKER**, Hasan, Yorumlu-Uygulamalı Türk Ceza Kanunu 2. Cilt, Ütopya Grafik Yayınevi, Ankara, 2011.
- GÖKMEN**, Derya, Uygulamada Terörle Mücadele Kanunu ve Devlet Sırlarına Karşı Suçlar, Adalet Yayınevi, 3. Baskı, Ankara, 2017.
- GÖREN**, Sami, Açıklamalı-İçtihatlı 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2012.
- GÖZLER**, Kemal, Anayasa Hukukunun Genel Teorisi Cilt I, 2. Baskı, Ekin Yayıncılık, Bursa, 2020.
- GÖZLER**, Kemal, Türk Anayasa Hukuku, 3. Baskı, Ekin Yayıncılık, Bursa, 2020b, s. 910.
- GÜL**, Cengiz, Karşılaştırmalı Hükümet Sistemlerinde Yürütme, Yetkin Yayınları, Ankara, 2017.
- HAFIZOĞULLARI**, Zeki/**TAŞDEMİR**, Özgür, "Cumhurbaşkanına Suikast ve Fiili Saldırı Suçu", Prof. Dr. Nevzat TOROSLU'ya Armağan, Ankara Üniversitesi Yayınları No: 459, Ankara, 2015, ss. 569-574.
- HAFIZOĞULLARI**, Zeki/**ÖZEN**, Muharrem, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler – Millete ve Devlete Karşı Suçlar, US-A Yayıncılık, Ankara, 2016.
- HUNG-JU**, Chen "John Rawls on Civil Disobedience-The Embryo and Mature Development", National Taiwan University Law Review, C:14, S:1, 2019.
- İNAÇ**, Hüsamettin/**ALTUNTAŞ**, Uğur, "Demokratik Bir Direnme Biçimi Olarak Sivil İtaatsizlik: John Rawls ve Jürgen Habermas Tartışması Ekseninde Meşruluk Analizi", Akademik Bakış Dergisi, C:52, S:2, 2015.
- KAMIŞLI**, Gani/**TANERİ**, Gökhan, Kişilere Karşı İşlenen Suçlar, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2018.
- KATOĞLU**, Tuğrul, "Ceza Hukukunda Suçun Mağduru Kavramının Sınırları", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:61, S:2, Y:2012.

- KILIÇ**, Abbas, "SİYASİ SORUMLULUK KURUMUNUN HÜKÜMET SİSTEMLERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ", Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, C: 0, S:1, Y: 2017, s. 284.
- KIRIŞIK**, Fatih /**ÖZTÜRK**, Kübra, "CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİYLE KAMU YÖNETİMİNİN GELİŞTİRİLMESİ", Adalet Dergisi 0 / 65 (Aralık 2020).
- KOCA**, Mahmut/**ÜZÜLMEZ**, İlhan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 14. Baskı, Adalet Yayınları, 2021.
- LIJPHART**, Arend, "Presidentialism and Majoritarian Democracy: Theoretical Observations.", The Failure of Presidential Democracy, Comparative Perspective, Cilt I., ed. Juan J. Linz-Arturo Valenzuela., The John Hopkins University Press, Baltimore and London, 1994.
- LINZ**, Juan J. , "Perils of Presidential System", Journal of Democracy, Cilt I, Sayı I, 1990.
- MALKOÇ**, İsmail, Açıklamalı Türk Ceza Kanunu 4. Cilt, Yazarın Kendi Yayını, Ankara, 2013.
- OKŞAR**, Mustafa, 2017 Anayasa Değişiklikleri Çerçevesinde Yürütme Erkinin Üstünlüğü, Yetkin Yayınları, Ankara, 2019.
- ORTAYLI**, Bülent, Türkiye İdare ve Teşkilat Tarihi, Cedit Neşriyat, Ankara, 2007.
- ÖNDER**, Ayhan, Ceza Hukuku Dersleri, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1992.
- ÖZBEK**, V. Özer/**DOĞAN**, Koray/**BACAKSIZ**, Pınar, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, Seçkin Yayıncılık, 10. Baskı, Ankara, 2019.
- ÖZBUDUN**, Ergün, 1921 Anayasası, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1991.
- ÖZGENÇ**, İzzet, Suç Örgütleri, Seçkin Yayınları, 13. Baskı, Ankara, 2020.
- ÖZGENÇ**, İzzet, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, 16. Baskı, Seçkin Yayıncılık, 2020.
- ÖZGENÇ**, İzzet, Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi, 2.Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2005.
- ÖZTÜRK**, Namık, "Cumhurbaşkanlığı Sisteminde Üst Düzey Memurların Atanması", Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 33 (4) , 2019.

- PACKER**, Harbert, "Offences Against the State", The Annals of the American Academy of Political and Social Science, C:339, S:1, Y:1962, ss. 77-89.
- PARLAR**, Ali/**HATİPOĞLU**, Muzaffer, Türk Ceza Kanunu Yorumu 4. Cilt, 3. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınları, 2010.
- SÖYLER**, Yasin, Yeni Başkanlık Sisteminde Cumhurbaşkanlığı Kararnameci, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018, s.257.
- ŞEN**, Ersan/**ERYILDIZ**, Sefa, Suç Örgütü, Seçkin Yayınları, 4. Baskı, Ankara, 2021.
- TEZİÇ**, Erdoğan, Anayasa Hukuku, 24. Baskı, Beta Yayıncılık, Ankara, 2020, s.425.
- TOPÇU**, N. Kemal, Devletin Güvenliğine Karşı Suçlar. Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2016.
- TOROSLU**, Nevzat/**TOROSLU**, Haluk, Ceza Hukuku Genel Kısım, 25. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2019.
- TURAN**, Mehmet, Meclis Hükümeti (Konvansiyon Kuramı), Ankara Üniversitesi SBF Dergisi , 46 (1) 6, 2015.
- TÜRK HUKUK KURUMU** ,Türk Hukuk Lügatı, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1991.
- YAŞAR**, K. Evren, "Karşılaştırmalı Olarak Anayasayı İhlal Suçu", Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi, C:2, S:1-2, Y:2014, ss. 189-234.
- YAŞAR**, Osman/**GÖKCAN**, H. Tahsin/**ARTUÇ**, Mustafa, Yorumlu-Uygulamalı Türk Ceza Kanunu, Ankara, Adalet Yayınları, 2010.
- YAZICIOĞLU**, İsmail, "Hükümete Karşı Suç", Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi, C:1, S:1, Y:2016, ss. 137-158.
- YETKİN**, Erdi, Türk Ceza Kanunu'nda Hükümete Karşı Suç, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2018.
- ZENGİN**, Ebuzer, Cumhurbaşkanına Suikast ve Fiili Saldırı Suçu, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019.

İNTERNET KAYNAKLARI

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-57844998>

<https://www.haberler.com/iyi-parti-grup-baskanvekili-turkkan-gundemi-14270434-haberi/>

<https://www.memurlar.net/haber/964201/erdogan-dan-montro-ve-sarikli-amiral-aciklamasi.html>

<https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/gunun-gazete-mansetleri-16-temmuz2016,mSlJ94UrK0eoJ5yAQvwu5A>.

<https://www.trthaber.com/haber/gundem/tbmm-baskani-sentoptan-montro-aciklamasi-568450.html>